

Veronika Kleňová

VYBRANÉ PRÍPADY

Z RÍMSKEHO PRÁVA

**PRE KLINICKÉ
VZDELÁVANIE
(PRAKTIKUM)**

Publikácia je šírená pod licenciou Creative Commons 4.0, Attribution-NonCommercial-NoDerivates. Dielo je možné opakovane používať za predpokladu uvedenia mien autorov a len na nekomerčné účely, pričom nie je možné z diela ani z jeho jednotlivých častí vyhotoviť odvodené dielo formou spracovania alebo iných zmien.

Financované v rámci projektu rozvoja právnického vzdelávania Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR: „Rozvoj právnického vzdelávania na Trnavskej univerzite v Trnave“ (Dodatok č. 6 k Zmluve č. 1064/2015 z 29. 12. 2015 o poskytnutí dotácie zo štátneho rozpočtu MŠVVaŠ SR pre rok 2016 pre Trnavskú univerzitu v Trnave).

Autor

© JUDr. Veronika Kleňová, PhD.

Prvé vydanie, Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2016.

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani žiadnu jeho časť nemožno reprodukovat' bez súhlasu majiteľov práv.

ISBN 978-80-5680-005-8 (e-book)

OBSAH

Predhovor	5
Predaj veci a vecnoprávne pozície podľa stupňa ich právnej sily	7
Surogát faktického odovzdania veci	9
Predaj pozemkovej služobnosti nevlastníkom	11
Bránenie vo výkone služobnosti	13
Pôžička a akcesorita záložného práva	15
Akrescencia a ustanovenie dediča sčasti podmiennečne, sčasti nepodmiennečne	18
Ustanovenie dediča iba k určitej veci alebo právu	20
Odkaz a kúpa tej istej veci	22
Zodpovednosť za právnu vadu pri kúpnej zmluve – evikcia	26
Zodpovednosť za vecnú vadu pri kúpnej zmluve	29
Lex commissoria pri kúpnej zmluve	32
Odovzdanie iného než dlhovaného predmetu kúpy	35
Príkazná zmluva	38
Nájomná zmluva, krádež a obstaranie cudzích záležitostí bez príkazu	40
Zaplatenie dlhu v mene iného	43

PREDHOVOR

Predkladaná zbierka prípadov predstavuje učebnú pomôcku určenú pre študentov Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, ktorí sa rozhodnú prehĺbiť svoje znalosti z rímskeho práva v rámci klinického vzdelávania. Obsahuje rozbor vybraných prípadov, kumulujúcich problémy z rímskeho vecného, dedičského a záväzkového práva, ktorý má študentom uľahčiť prípravu na riešenie konkrétnych káuz, s ktorými sa v rámci rímskoprávnej kliniky stretnú.

Prípady sú orientované prakticky; študent je konfrontovaný s faktickou situáciou, v ktorej musí najskôr objaviť právny problém (kto bude iniciatívny, čoho sa bude domáhať) a neskôr k nemu z pohľadu právnika zaujať stanovisko (o aký právny nárok ide a ako ho možno presadiť).

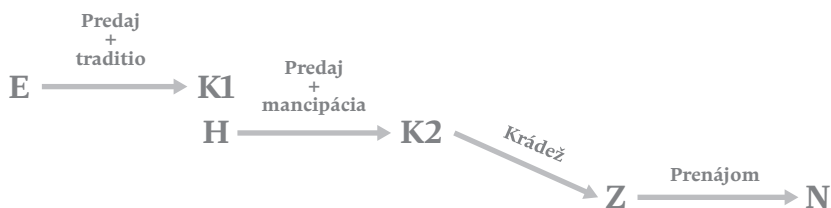
Riešenie jednotlivých prípadov predpokladá základné znalosti systému rímskeho práva, na ktoré nadväzuje a ďalej ich rozvíja. Prípady sú konštruované spôsobom, ktorý má študentom zbližovať systémy rímskeho a súčasného občianskeho práva a tým vytvoriť podmienky na porovnávanie jednotlivých moderných civilnoprávných inštitútov.

Linz, december 2016

Autorka

Predaj veci a vecnoprávne pozície podľa stupňa ich právnej sily

E je civilným vlastníkom otroka. Tohto predá a neformálne odovzdá (bez mancipácie) K1. Po pár mesiacoch K1 z určitého dôvodu otroka stratí a tento sa dostane do rúk obchodníka s otrokmi H, ktorý sa domnieva, že otrok patrí k jeho „tovaru“. H predá a prostredníctvom mancipácie odovzdá daného otroka K2, ktorému zloděj Z neskôr otroka odcudzí a prenajme ho nájomníkovi N. Otroka sa momentálne nachádza pri N. Kto bude iniciatívny?

Iniciatívnymi môžu byť obidvaja kupujúci – tak K1 ako aj K2 – obidvaja môžu chcieť kúpenú vec získať od N naspäť. Aby sme mohli posúdiť ich právne možnosti, musíme najskôr určiť ich vecnoprávne pozície. Začnime od začiatku.

K1: K1 kúpil otroka od E, ktorý bol jeho civilným (kviritským) vlastníkom. Kúpna zmluva ako nadobúdací dôvod bola platná a účinná. Na prevod vlastníckeho práva na K1 kúpna zmluva nepostačovala, E musel vykonať aj scudzovací úkon. Pretože bol otrok *res Mancipi*, mohol E na K1 previesť vlastnícke právo podľa civilného práva iba prostredníctvom mancipácie. Táto však vykonaná nebola, otrok bol odovzdaný iba tradíciou (*traditio ex iusta causa*). Z toho dôvodu zostal civilným vlastníkom naďalej E, K1 nadobudol iba vlastníctvo bonitárne (vlastníctvo podľa prétorského práva).

H: H sa vlastníkom otroka nestal ani derivatívne (žiadny nadobúdací dôvod, žiadny scudzovací úkon), ani originárne prostredníctvom okupácie (otrok mal vlastníka, nebol *res nullius*). Chýbajúci nadobúdací dôvod spôsobil, že H bol iba vlastným držiteľom otroka bez možnosti nadobudnúť k nemu vlastnícke právo vydržaním.

K2: Kúpna zmluva medzi H a K2 bola platná, hoci H nebol vlastníkom predmetu kúpy. Spovinnosť sa môže každý, aj nevlastník! Inými slovami: dlhovať prevod vlastníckeho práva môže i ten, komu daná vec nepatrí.

Bol účinný scudzovací úkon – mancipácia? Nie, pretože H nebol vlastníkom otroka. Predpokladom derivatívneho nadobudnutia vlastníckeho práva bol oprávnený predchodca, teda skutočnosť, že scudziteľ bol sám nositeľom prevádzaného práva, alebo od nositeľa k prevodu oprávnený. Zjednodušene: čo nemám, nemôžem previesť na iného. Technicky: *nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet* (nikto nemôže na iného previesť viac práv, než sám má).

K2 preto vlastnícke právo nenadobudol. Vychádzajúc z textu možno predpokladať, že o nedostatku vlastníckeho práva predávajúceho nevedel, bol dobromyseľný. Držbu nadobudol *ex iusta causa*, na základe kúpnej zmluvy. Stal sa tak civilným držiteľom a súčasne úzupkantom.

Z: Krádežou nemožno k odcudzenej veci nadobudnúť vlastnícke právo. Z mal tak *corpus possidendi* – faktickú kontrolu nad vecou, ako aj *animus possidendi* – vôľu nakladať s vecou ako s vlastnou, a stal sa preto vlastným držiteľom otroka. Civilným držiteľom nebol, pretože mu chýbal nadobúdaci dôvod (*iusta causa*). Nielen chýbajúca civilná držba, ale aj nedostatok dobromyseľnosti a skutočnosť, že vec bola ukradnutá (*res furtiva*) spôsobili, že Z nenadobudol pozíciu úzupkanta.

N: Nájomná zmluva medzi Z a N bola platná a účinná. Pokiaľ ide o platnosť nájomnej zmluvy, nezohráva skutočnosť, že Z nebol vlastníkom, žiadnu rolu, pretože: 1) spovinnosť sa môže každý, 2) prenajímateľ musí nájomníkovi vec odovzdať iba do detencie.

Otrok sa nachádza u N, ktorý je detentorom. Detentorom (a nie držiteľom) preto, lebo mu chýba *animus possidendi* – vie, že po uplynutí dohodnutej doby nájmu musí otroka vrátiť Z. Držiteľom zostal Z, ktorý má nielen *animus possidendi*, ale aj *corpus possidendi*. Z totiž vie, kde sa otrok nachádza a aj to, že mu ho N po uplynutí dohodnutej doby nájmu vráti. Fyzickú kontrolu nad otrokom vykonáva Z prostredníctvom nájomníka N.

Prenechajme za daných okolností iniciatívu najskôr K2. K2 zistí, že otrok je u N a chce ho získať naspäť. V čase straty držby otroka (v čase krádeže) mal K2 pozíciu úzupkanta, preto mu patrí *actio Publiciana*, ktorou môže vydanie otroka požadovať od každého, kto má relatívne slabšie postavenie. Nájomník je iba detentorom, voči nemu má K2 jednoznačne silnejšiu pozíciu. K2 nadobudne prostredníctvom *actio Publiciana* opätovne držbu otroka.

So stratou predmetu nájmu nebude spokojný N. Voči *actio Publiciana* uplatnenej K2 sa brániť nemohol. Obrátiť sa môže iba na svojho zmluvného partnera, na Z. Odňatie možnosti užívať predmet nájmu predstavuje vadu v splnení povinnosti, ktorá Z ako prenájomateľovi vyplývala z nájomnej zmluvy; konkrétne právnu vadu. N môže od Z prostredníctvom žaloby z nájmu (*actio conducti*) požadovať náhradu škody vo výške jeho interusu, ktorý mal na riadnom splnení nájomnej zmluvy.

Za daných okolností iniciatívu prevezme K1, ktorý chce získať otroka, momentálne sa nachádzajúceho u K2. Akú žalobu mu poradíte? Pretože K1 nebol kviritským, ale iba bonitárnym vlastníkom, nie je aktívne legitimovaný k *rei vindicatio*. Patrí mu však *actio Publiciana*, ktorou sa presadí voči tomu, kto má slabšiu vecnoprávnú pozíciu. K2 bol iba úzupkapietom. V konkurencii bonitárny vlastník versus úzupkapiet, má bonitárny vlastník jednoznačne silnejšie postavenie. K1 získa naspäť držbu otroka.

Strata nerušenej držby predmetu kúpy, ku ktorej došlo v dôsledku žaloby iného vecne oprávneného, predstavuje právnu vadu, za ktorú H ako predávajúci bude zodpovedať. K2 môže žalobou z kúpy (*actio empti*) požadovať od H evikčný regres (zjednodušene vrátenie kúpnej ceny).

Posúdme prípad v alternatíve, v ktorej by bol ako prvý iniciatívny K1.

K1 by prostredníctvom *actio Publiciana* od N získal otroka. Následne by sa od K1 prostredníctvom *actio Publiciana* pokúsil získať otroka K2. K2 by však neuspel, pretože je voči K1 v slabšej pozícii.

Surogát faktického odovzdania veci

Predávajúci P a kupujúci K uzatvorili kúpnu zmluvu s dohodou:

- 1) *kupujúci K má zaplatiť celú kúpnu cenu do 14. 5. 175, ako aj,*
- 2) *kupujúci K je povinný až do úplného zaplatenia kúpnej ceny platiť predávajúcemu nájomné.*

Aké zmluvy P a K uzavreli? Kúpnu zmluvu a síce pod **odkladacou (suspensívnou) podmienkou**: „ak K zaplatí do 14. 5. 175 celú kúpnu cenu, kúpna zmluva nadobudne právne účinky“. Kúpna zmluva bola od uzatvorenia platná, účinnosť však mohla nadobudnúť až v okamihu, keď kupujúci včas zaplatil „posledný cent“ kúpnej ceny.

Predávajúci kupujúcemu predmet kúpy odovzdal, vykonal tradíciu (inak by nedávalo zmysel, prečo má K platiť nájomné). Tradícia bola kauzálnym scudzovacím úkonom, to znamená, spôsobovala prevod vlastníckeho práva iba vtedy, keď sa uskutočňovala na základe (účinného) nadobúdacieho dôvodu, ktorý nadobúdateľa oprávňoval k trvalému ponechaniu si veci (k nadobudnutiu vlastníckeho práva). Takýmto nadobúdacím dôvodom kúpna zmluva byť mohla. V našom prípade však v čase odovzdania ešte nebola účinná a preto zatiaľ nebola ani spôsobilou kauzou tradície. Z dôvodu chýbajúcej *iusta causa traditionis* nemohlo odovzdanie viesť k prevodu vlastníckeho práva k predmetu kúpy.

Okrem kúpnej zmluvy uzatvorili P a K nájomnú zmluvu, ktorá bola naopak podmienená rezolutívne. **Rozvázovacia (rezolutívna) podmienka** má vo všeobecnosti tie účinky, že právny úkon uzatvorením nadobudne platnosť a účinnosť, ak sa však podmienka splní, jeho účinnosť zanikne. V prípade zmluvy tým dôjde k jej rozviazaniu, to znamená k rozviazaniu právneho puta medzi zmluvnými stranami. Rozvázovacia podmienka v našom prípade znela: „ak K zaplatí celú kúpnu cenu do 14. 5. 175, má nájomná zmluva stratiť právne účinky“. Nájomná zmluva medzi P a K bola uzatvorením platná a účinná.

Úplné zaplatenie kúpnej ceny kupujúcim by teda malo za následok:

- 1) rozviazanie nájomnej zmluvy,
- 2) nastúpenie účinkov kúpnej zmluvy.

V akej vecnoprávnej pozícii bol K až do splnenia podmienky? V čase odovzdania sa *traditio* opierala o nájomnú zmluvu (iba táto bola v danom okamihu účinná). K sa preto odovzdaním stal detentorom (nájomná zmluva nie je kauzou smerujúcou k prevodu vlastníckeho práva).

Ako sa zmení vecnoprávna pozícia K, keď zaplatí včas celú kúpnu cenu? Musí predávajúcemu vec vrátiť, aby mu ju tento opäť mohol odovzdať, to znamená, aby P mohol vykonať *traditio*, ktorej kauzou by teraz bola už účinná kúpna zmluva?

Nie, kupujúci nadobudne zaplatením kúpnej ceny vlastnícke právo k predmetu kúpy bez ďalšieho; to znamená, aj bez jeho opätovného odovzdania a síce len z moci vôle strán. Tento spôsob prevodu vlastníckeho práva označujeme ***traditio brevi manu***: k tomu, aby bolo vlastnícke právo prostredníctvom *traditio brevi manu* prevedené, postačuje dohoda strán (v našom prípade obsiahnutá v kúpnej zmluve), že nadobúdateľ (K) má nadobudnúť civilnú držbu a vlastnícke právo. *Traditio brevi manu* je **surogátom**

(náhradou) **faktického odovzdania** a vzťahuje sa na prípady, v ktorých má nadobúdateľ vlastníckeho práva (a civilnej držby) vec už u seba ako detentor.

Aký význam malo takéto konanie zmluvných strán? Slúžilo predovšetkým na ochranu predávajúceho pre prípad insolventnosti kupujúceho. Kupujúci mohol vlastnícke právo nadobudnúť až v okamihu, keď skutočne zaplatil kúpnu cenu. Do toho času bol vlastníkom predávajúci. Ak by kupujúci napokon nezaplatil, neutrpel by predávajúci žiadnu škodu, pretože kupujúci mu za medziobdobie, v ktorom vec užíval, platil nájomné. Vrátenie veci by mohol predávajúci v prípade nezaplatenia kúpnej ceny požadovať buď vecnoprávne, prostredníctvom *rei vindicatio*, alebo záväzkovoprávne, prostredníctvom žaloby z prenájmu (*actio locati*).

Predaj pozemkovej služobnosti nevlastníkom¹

Úzupkapiet A predá a prostredníctvom mancipácie zriadi úzupkapietovi susedného pozemku (B) právo cesty (*via*).

Aká je právna situácia?

A	B
via	
1	2

Úzupkapiet A, ktorý sa domnieval, že mu patrí pozemok 1, predal úzupkapietovi susedného pozemku, ktorý sa rovnako domnieval, že mu pozemok 2 patrí, pozemkovú služobnosť (*via*) cez pozemok 1. Nato vykonal A *mancipatio* – scudzovací úkon, ktorým mala byť v prospech pozemku 2 zriadená *via* cez pozemok 1. Pozemok 1 sa mal stať pozemkom slúžiacim, pozemok 2 pozemkom panujúcim. *Via* patrila medzi štyri poľné (vidiecke) pozemkové služobnosti, ktoré boli *res mancipi* a preto podľa civilného práva prevoditeľné prostredníctvom mancipácie.

¹ Prispôsob. Pomponius 9 ad Sab. D. 19, 1, 6, 5.

Okrem A a B sú v hre nevyhnutne i skutoční vlastníci obidvoch pozemkov, to znamená V1 ako vlastník pozemku 1 a V2 ako vlastník pozemku 2.

Kto bude iniciatívny? Vlastník V1 po dlhšom čase príde skontrolovať svoj pozemok a vidí, že B po ňom prechádza, ba čo viac, stopy poukazujú na to, že ide o pravidelne užívanú cestu. B mu povie, že má k prechodu právo, pretože mu A na danom pozemku zriadil služobnosť.

V1 pravdepodobne zakročí tak proti A, ako aj proti B:

- a) Proti A s *rei vindicatio* na vydanie pozemku 1. Pretože je A iba úzupkantom, bude vlastníkovi V1 musieť pozemok vydať. Prostredníctvom *rei vindicatio* V1 súčasne zabráni tomu, aby A k pozemku 1 vydržaním nadobudol vlastnícke právo.
- b) Proti B s *actio negatoria* na určenie, že *via* B nepatrí a B má preto upustiť od výkonu domnelej služobnosti. S *actio negatoria* V1 uspeje iba za predpokladu, že služobnosť v prospech pozemku 2 neexistuje.

Bola služobnosť na pozemku 1 zriadená platne? Nie, scudzovací úkon (*mancipatio*) zostal bez právnych účinkov a síce z dvoch dôvodov:

- » pretože služobnosť zriadil nevlastník: A bol len úzupkantom pozemku 1, nemohol preto na B previesť právo, ktorého sám nebol nositeľom (*nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*),
- » pretože pozemkovú služobnosť možno zriadiť iba v prospech vlastníka pozemku, ktorý sa má stať panujúcim. B bol iba úzupkantom pozemku 2.

V1 sa preto s *actio negatoria* proti B presadí a B bude musieť upustiť od výkonu domnelej služobnosti.

Ďalej môže byť iniciatívny V2 a síce s *rei vindicatio* proti B na vydanie pozemku 2. Vydaním pozemku stratí B držbu pozemku a s ňou aj možnosť nadobudnúť k nemu vlastnícke právo vydržaním. V2 získa pozemok 2 naspäť v pôvodnom stave – nie ako panujúci pozemok, pretože služobnosť nebola zriadená platne.

A aká je situácia vo vzťahu medzi A a B? B kúpil právo cesty cez pozemok 1 a zaplatil zaň aj kúpnu cenu. *Via* nebola zriadená platne, pretože A nebol vlastníkom pozemku, ktorý sa mal stať slúžiacim. Výkon práva bol B odňatý v procese, v dôsledku vlastníkom úspešne uplatnenej *actio negatoria*. B by tak mohol argumentovať tým, že A zmluvu splnil vadne – s právnou vadou – a od A požadovať prostredníctvom *actio empti* evikčný regres. Presadil by sa s týmto nárokom?

Nie. A môže totiž namietnuť, že aj keby bol býval vlastníkom pozemku 1, aj tak by v prospech pozemku 2 nemohol platne zriadiť služobnosť, pretože kupujúci nebol jeho vlastníkom. Bolo by nespravodlivé, ak by A za daných okolností zodpovedal za právnu vadu.

A čo s kúpnu cenou, ktorú B zaplatil? Hoci sa A môže uvedeným spôsobom brániť, predsa by nebolo spravodlivé, aby si zaplacenú kúpnu cenu mohol ponechať.

Ako najpriateľnejšie sa javí riešenie, priznať B nárok vyžadovať zaplacenú kúpnu cenu z titulu bezdôvodného obohatenia prostredníctvom *condictio indebiti* s nasledovným odôvodnením: kúpna zmluva bola od počiatku neplatná kvôli vade v podstate zmluvného vzťahu. Služobnosť, ktorá bola predmetom kúpy, nemohla byť zriadená, keďže tak A, ako ani B neboli vlastníkmi pozemkov, ktoré sa mali stať slúžiacim a panujúcim. Vada spočíva v počiatočnej subjektívnej právnej nemožnosti plnenia.

B o danej vade nevedel, kúpnu cenu zaplatil, pretože sa domnieval, že je k tomu povinný na základe platnej kúpnej zmluvy. Omylom však splnil nedlh. A je na úkor B bezdôvodne obohatený. Príslušnou žalobou, prostredníctvom ktorej možno požadovať vydanie bezdôvodného obohatenia v prípade zaplatenia nedlhu, je *condictio indebiti*. Predpoklady jej uplatnenia sú:

- a) skutočne uskutočnené plnenie (*datio*). Splnený: kupujúci peniaze predávajúcemu odovzdal,
- b) neexistencia platného titulu, ktorý by k danému plneniu zaväzoval. Splnený: kúpna zmluva bola od počiatku neplatná,
- c) mylná domnienka toho, kto plnil, že je k plneniu povinný. Splnený: kupujúci sa domnieval, že predávajúcemu dlhuje na základe kúpnej zmluvy. O skutočnosti, že zmluva je v dôsledku počiatočnej právnej nemožnosti plnenia neplatná, nevedel.

Zaplacenú kúpnu cenu môže B od A úspešne požadovať prostredníctvom *condictio indebiti*.

Bránenie vo výkone služobnosti

V je vlastníkom dvoch pozemkov: I, II. Pozemok II predá a prostredníctvom mancipácie odovzdá A, pričom si k nemu vyhradí právo cesty (via). Pozemok I prenájme árendátorovi P. V zmluve o árende zmluvné strany výslovne uvedú, že árendátor P je oprávnený vykonávať právo cesty cez parcelu II.

Po čase P neopatrnou rýchlou jazdou poškodí plot, ktorý A na svojom pozemku postavil vedľa cesty. Reakciou na to A na svojom pozemku vymuruje prekážku, čím znemožní prejazd cez parcelu II.

árenda P	kúpa A
I	via II

Posúďme právnu situáciu pred tým, než P poškodil plot.

Parcela II: Skrze predaj a mancipáciu previedol V vlastnícke právo k parcele II na A. Mancipáciu vykonal „*deducta via*“: na A previedol vlastnícke právo už zatažené pozemkovou služobnosťou v prospech pozemku I. Technicky: *via* vznikla vykonaním mancipácie, ktorou sa súčasne prevádzalo vlastnícke právo na A. Právo cesty cez parcelu II bolo zriadené platne: parcela II sa stala slúžiacim pozemkom v prospech parcely I.

Parcela I: V a P uzatvorili zmluvu o árende, na základe ktorej je P oprávnený parcelu I užívať a požívať (brať z nej plody). Vecnoprávne: V zostal vlastníkom a civilným držiteľom, P sa stal (iba) detentorom.

Parcela I, v prospech ktorej je zriadená *via* na parcele II, je panujúcim pozemkom. Kto je po uzatvorení zmluvy o árende nositeľom oprávnenia z danej služobnosti (P alebo V)? P má na základe zmluvy o árende právo cestu používať (inak by bolo obhospodarovanie parcely I pravdepodobne nemožné, pretože k nej chýbal iný prístup). Nositeľom oprávnenia zo služobnosti však napriek tomu zostal V: nositeľom oprávnenia z pozemkovej služobnosti mohol byť iba vlastník panujúceho pozemku (ak by sa vlastník parcely I zmenil, oprávnenie zo služobnosti by spolu s vlastníckym právom prešlo na nového vlastníka).

Je pre V dôležité, že P skutočne právo cesty využíva? Áno, vidiecke služobnosti (medzi ktoré *via* patrila) totiž zanikali, ak zanikla ich užitočnosť. Ak by právo cesty po dobu dvoch rokov nebolo vykonávané, zaniklo by.

P poškodil plot na parcele II, reakciou na čo A vystavaním zábrany znemožnil vykonávanie práva cesty. Iniciatívny bude pravdepodobne P,

ktorý tým stratil možnosť prístupu k parcele I, čo mu bráni v plnohodnotnom obhospodarovaní prenajatej parcely.

Môže P postupovať priamo voči A a požadovať od neho odstránenie zábrany?

- a) Záväzkovoprávne? Nie, medzi P a A nie je žiadny záväzkovoprávny vzťah, o ktorý by sa P mohol oprieť.
- b) Vecnoprávne? Do úvahy by prichádzala vecnoprávna žaloba: *actio confessoria*. *Actio confessoria*, nazývaná tiež *vindicatio servitutis* bola vecnoprávnou žalobou (*actio in rem*), zameranou na určenie existencie služobnosti vo vzťahu k tomu, kto služobnosť popieral, respektíve znemožňoval jej výkon. K danej žalobe však P nie je aktívne legitimovaný, pretože ako detentor nie je nositeľom oprávnenia zo služobnosti. Právo prechádzať cez parcelu II odvodzuje P len zo zmluvy o árende s V.

Actio confessoria voči A môže uplatniť iba V ako vlastník panujúceho pozemku. S danou žalobou by sa presadil a A by bol povinný odstrániť existujúcu zábranu.

Ak by V zostal nečinný (žalobu by neuplatnil), pre P by to znamenalo znemožnenie vykonávania práv, ktoré mu na základe zmluvy o árende patrili. Prostredníctvom žaloby zo zmluvy o árende (*actio conducti*) by od V mohol požadovať náhradu škody, ktorá mu v dôsledku toho vznikla (vo výške jeho interusu, ktorý mal na používaní príjazdovej cesty).

Iniciatívny však mohol byť aj A, pretože mu P poškodením plota spôsobil majetkovú škodu. Protiprávne poškodenie cudzej veci (*damnum iniuria datum*), ktoré škodca zavinil, je deliktom. P škodu spôsobil „neopatrnou rýchlou jazdou“, a teda z nedbanlivosti (*culpa*). Poškodenému A patrí preto žaloba *actio legis Aquiliae*, ktorou náhradu škody od P mohol úspešne požadovať.

Pôžička a akcesorita záložného práva²

D požiada Z o poskytnutie peňažnej pôžičky. Z súhlasí a odovzdá D 100 sesterciov s dohodou, že D vráti požičanú sumu peňazí o dva týždne – 1. 1. 120. Z však zamlčí, že dané peniaze ukradol ešte toho dňa V. Z požiada D o poskytnutie garancie pre prípad nesplnenia pohľadávky zo zmluvy o pôžičke.

² Prispôsob. Ulpianus 26 ad ed. D. 12, 1, 13 pr.

D odovzdá Z sud vína z vlastnej produkcie, pričom sa dohodnú, že daný sud má slúžiť ako záloh. D plánuje za peniaze získané pôžičkou nakúpiť náradie. Predtým však musí odcestovať. Mince zatiaľ uloží v trezore oddelene od svojich ostatných peňazí a v dohodnutý deň peniaze nevráti, pretože sa neočakávane zdržal na ceste. Z predá a odovzdá sud vína kupujúcemu K. Nadobudol K vlastnícke právo k sudu vína?

Podme od konca: Z predal a odovzdal sud vína K (nadobúdaci dôvod: kúpna zmluva, scudzovací úkon – *traditio ex iusta causa*). Záložný veriteľ bol oprávnený založenú vec predať za predpokladu, že dlžník dlh zaistený záložným právom nesplnil riadne a včas. Z výťažku z predaja založenej veci mohol záložný veriteľ uspokojiť zaistenú pohľadávku. Hoci bol záložný veriteľ nevlastník, na základe uzatvorenej záložnej zmluvy bol oprávnený k predaju zálohu a tým aj k prevodu vlastníckeho práva na kupujúceho. Predpokladom však bola existencia záložného práva. Iba ten, kto nadobudol pozíciu záložného veriteľa (v prospech koho záložné právo ako vecné právo vzniklo), bol oprávnený k prevodu vlastníckeho práva.

Posúdme teda, či bolo v našom prípade záložné právo platne zriadené. Predpoklady vzniku *záložného práva* boli:

- Záložná zmluva. Pretože D sud vína, ktorý mal slúžiť ako záloh, Z odovzdal, ide o takzvané držobné záložné právo (*pignus*). Zmluva o zriadení držobného záložného práva bola reálnym kontraktom; jej vznik okrem dohody zmluvných strán (konsensus) vyžadoval aj skutočné odovzdanie zálohu záložnému veriteľovi. Obdiva predpoklady boli splnené.
- Založená vec musela byť *in bonis záložcu*, to znamená, záložca musel byť (aspoň) bonitárnym vlastníkom zálohu. Víno pochádzalo z vlastnej produkcie D, preto môžeme usúdiť, že bol jeho vlastníkom. Aj tento predpoklad je splnený.

- c) Existencia pohľadávky, ktorá má byť záložným právom zaistená (***princip akcesority***). Záložné právo je právom akcesorickým: je závislé od existencie pohľadávky, ktorú má zaistiť. Uvedené nevyhnutne vyplýva z jeho zaistovacej funkcie. Pokiaľ pohľadávka, ktorá má byť záložným právom zaistená, neexistuje, nevznikne ani záložné právo. Uvedené platí aj opačne: spoločne so zánikom zaistenej pohľadávky zanikne aj záložné právo, pretože stratí svoju funkciu.

Zaistenou pohľadávkou mala byť v našom prípade pohľadávka zo zmluvy o pôžičke (*mutuum*). Aj zmluva o pôžičke bola reálnym kontraktom; pre svoj vznik vyžadovala nielen neformálnu dohodu medzi dlžníkom a veriteľom, ale aj odovzdanie peňažnej sumy (*dare*) a síce s tým výsledkom, že dlžník k odovzdaným minciam nadobudol vlastnícke právo.

V našom prípade sa Z a D na poskytnutí pôžičky dohodli a Z peniaze aj odovzdal. Vznik zmluvy o pôžičke však stroskotal na skutočnosti, že Z sám vlastníkom peňazí nebol (pretože bol zlodej) a nemohol preto odovzdaním peňazí vlastnícke právo na D previesť.

Zmluva o pôžičke preto nevznikla = pohľadávka, ktorá mala byť zaistená záložným právom k sudu vína, neexistuje. Vychádzajúc z akcesority záložného práva nemohlo vzniknúť ani záložné právo k sudu vína.

Keďže Z nebol záložným veriteľom, nebol ani oprávnený previesť vlastnícke právo k sudu vína na kupujúceho K. K sa vlastníkom nestal. Ak o nedostatku vlastníckeho práva predávajúceho nevedel, nadobudol pozíciu úzukupienta.

Kto môže byť za daných okolností nespokojný?

V, ktorému Z ukradol peniaze. Tieto sa ešte stále nachádzajú u D. Je V naďalej vlastníkom peňazí? Áno. Vlastnícke právo by mohol stratiť, ak by D od Z obdržané mince nerozoznatelne zmiešal s vlastnými peniazmi (*commixtio*). Tým by D k peniazom originárne nadobudol vlastnícke právo. To však D neurobil, peniaze uložil do trezoru, a síce oddelene od ostatných peňazí. K zmiešaniu nedošlo.

V preto zostal vlastníkom a mince môže od D požadovať prostredníctvom *rei vindicatio* (*vindicatio nummorum*). Okrem toho môže V proti zlodejovi Z uplatniť žalobu z krádeže na zaplatenie pokuty (*actio furti*) vo výške dvojnásobku hodnoty odcudzených mincí.

Keď D vydá vlastníkovi V mince, ktoré mal u seba v domnení, že ide o pôžičku, bude od Z požadovať vrátenie sudu vína. Z mu oznámi, že sud predal

kupujúcemu K. Môže D požadovať vydanie sudu od kupujúceho K? Áno, prostredníctvom *rei vindicatio*, pretože je ešte stále jeho vlastníkom.

V dôsledku núteného vydania sudu vína bude nespokojný K. Aké má možnosti? Kúpna zmluva medzi Z a K bola platná – spovinnosťníť sa môže aj nevlastník. Predmet kúpy bol kupujúcemu evinkovaný, K môže preto od Z (od predávajúceho) požadovať žalobou z kúpy (*actio empti*) evikčný regres.

Akrescencia a ustanovenie dediča sčasti podmienne, sčasti nepodmienne³

Poručiteľ v testamente ustanovil: „Titius nech je dedičom k 1/2-ici. Titius nech je dedičom k druhej polovici, ak loď pripláva z Ázie“.

Môže Titius ihneď prijať celú pozostalosť?

Účinne môže prijať dedičstvo iba ten, kto bol k dedeniu povolaný (delácia). Ak bol dedič ustanovený k viacerým podielom, nemusela delácia k jednotlivým podielom nastať súčasne.

Titius bol jediným ustanoveným dedičom: k polovici nepodmienne, k druhej polovici pod suspenzívnou podmienkou. Čo do prvej polovice nastala delácia dedičstva okamihom smrti poručiteľa. Túto mohol Titius bez ďalšieho prijať.

Delácia dedičstva (prípadne podielu z neho), ktoré bolo zanechané pod suspenzívnou podmienkou, nastávala až v okamihu splnenia kondície. Striktne vzaté by tak mal Titius s prijatím podmienne zanechaného podielu vyčkať až do splnenia podmienky. V takom prípade sa však musíme pýtať: komu by pripadla daná polovica, ak by sa podmienka nesplnila?

V testamente okrem Titia nebol ustanovený nikto iný (žiadny spoludedič, žiadny substitút). Zásada *neque idem ex parte testatus et ex parte intestatus decedere potest* (tá istá osoba nemôže zomrieť sčasti s testamentom, sčasti bez testamentu) vylučovala, aby sa podiel uvoľnil v prospech intestátnej (zákonnej) dedičskej postupnosti. Ak preto Titius prijal nepodmienne zanechaný podiel, boli intestátni dedičia vylúčení. Aj keby sa podmienka pripojená k druhému podielu nesplnila, nadobudol by Titius daný podiel v dôsledku akrescencie.

³ Prispôsob. Gaius 2 de testam. ad ed. pu. D. 28, 5, 33.

Ius accrescendi bolo logickým dôsledkom zásady *neque idem ex parte testatus et ex parte intestatus decedere potest*. Podiel, ktorý sa uvoľnil v dôsledku jeho nenadobudnutia niektorým z ustanovených dedičov, sa nemohol ponúknuť dedičom intestátnym, pretože súčasné dedenie z testamentu i zo zákona neprichádzalo do úvahy. Vakantný podiel musel preto prirásť ostatným, ktorí sa na základe predmetného testamentu dedičmi stali. Ak by boli v testamente ustanovení viacerí dedičia, ich dedičské podiely (ktoré už nadobudli) by sa zväčšili pomerne podľa ich veľkosti, pričom vakantný podiel by im akreskoval bez ohľadu na ich vôľu a dokonca aj proti nej. Za dediča ustanovený prijatím dedičského podielu, ktorý mu poručiteľ určil, akoby dával súhlas aj s prijatím toho, čo by k nemu neskôr mohlo ešte eventuálne prirásť.

Titius teda nemusel čakať až do ne/splnenia kondície, pretože druhú polovicu by nadobudol aj vtedy, ak by sa podmienka nesplnila. Vychádzajúc z uvedeného možno povedať, že Titius prijatím polovičného podielu nadobudne celú pozostalosť.

Posúdme však nasledovný prípad.

Poručiteľ v testamente ustanovil: „Titius nech je dedičom k 1/3-ine. Maevius nech je dedičom k 1/3-ine. Titius nech je dedičom k 1/3-ine, ak loď pripláva z Ázie.“ Mevius dedičstvo prijal. Titius dedičstvo rovnako prijal a nato zomrel. Po jeho smrti sa splnila podmienka, pod ktorou mu bola zanechaná druhá tretina. V akom podiele bude dedičom Titius a v akom Maevius? ⁴

Tak ako v predchádzajúcom prípade aj tu bol Titiovi zanechaný jeden podiel podmiennečne, druhý nepodmiennečne. Rozdiel spočíva v tom, že okrem Titia bol v testamente ustanovený ďalší dedič, ktorý dedičstvo prijal.

Ak by sa podmienka napokon splnila, mal by Titius 2/3-iny, Maevius 1/3-inu z pozostalosti.

Nesplnením podmienky by sa 1/3-ina pozostalosti naopak stala vakantnou a podľa pravidiel akrescencie by prirástla všetkým, ktorí sa na základe daného testamentu dedičmi stali a to pomerne podľa veľkosti podielov, v akých boli dedičmi. Maevius bol dedičom v 1/3-ine a Titius tiež v 1/3-ine. Vakantná 1/3-ina by sa tak medzi nich rozdelila rovnakým dielom, po polo-

⁴ Prispôsob. Celsus D. 28, 5, 60 (59), 6.

lovici, to znamená, 1/6-ina by prirástla (akreskovala) Titiovi a 1/6-ina Maeviovi. Titius by v dôsledku toho mal 3/6, t.j. 1/2-icu a Maevius rovnako 1/2-icu z pozostalosti.

Pretože splnenie a nesplnenie podmienky nemali (na rozdiel od predchádzajúceho prípadu) tie isté následky, nemôže Titius prijatím nepodmienečne zanechaného tretinového podielu nadobudnúť ihneď aj celý podmienený podiel. Na druhej strane je zrejmé, že Titius za každých okolností (aj ak by sa podmienka nesplnila, prípadne by zomrel pred jej splnením) nadobudne aspoň 1/2-icu pozostalosti (polovica z uvoľnenej tretiny by mu totiž akreskovala). Možno preto povedať, že prijatím tretinového, nepodmienečne zanechaného podielu, Titius ihneď nadobudne 1/2-icu dedičstva.

V našom prípade sa podmienka, pod ktorou bola Titiovi zanechaná 1/3-ina, splnila, avšak až po jeho smrti. V čase, keď mala delácia druhého tretinového podielu nastúpiť (v čase splnenia podmienky) už Titius nažive nebol a z toho dôvodu nemohol nadobudnúť celý podmiennečne zanechaný tretinový podiel. Okamihu delácie sa ustanovený dedič musel dožiť.

Tretinový podiel, ktorý porúčiteľ Titiovi zanechal pod podmienkou, sa preto stane vakantným a uplatnia sa pravidlá akrescencie. Akrescencia nespôsobovala novú deláciu, uskutočňovala sa z toho istého dôvodu, pre ktorý bol ktosi dedičom, pričom bola iba jeho rozšírením. Nebolo preto rozhodujúce, kedy sa uvoľnil podiel, ktorý mal akreskovať, či pred, alebo po smrti ustanoveného dediča, ktorý už dedičstvo prijal.

Dospejeme tak k rovnakému záveru, ako v prípade, keby sa podmienka nesplnila: 1/3-ina sa rozdelí medzi Maevia a Titia. Obaja budú dedičmi po polovici.

Ustanovenie dediča iba k určitej veci alebo právu

Porúčiteľ zriadil testament, v ktorom za dedičov ustanovil A a B. Neskôr zriadil druhý testament nasledovne: „C sa má stať dedičom Korneliánskeho pozemku, D sa má stať dedičom Titiánskeho pozemku.“

Kto bude dedičom a v akom podiele?

Ktorý z daných dvoch testamentov je platný? Všeobecne zrušuje neskorší testament ten skorší za predpokladu, že je neskorší testament platný. Ak bol

neskorší testament zriadený platne, zostal ten skorší neplatným aj vtedy, ak sa na základe neskoršieho testamentu nikto napokon dedičom nestal (napríklad preto, lebo ustanovený dedič dedičstvo odmietol, alebo zomrel pred tým, než dedičstvo prijal, alebo ak sa nespĺnila podmienka, pod ktorou bol za dediča ustanovený). Za daných okolností by nastupovali intestátni dedičia poručiteľa,⁵ nie dedičia ustanovení v prvom testamente.

V našom prípade sa otvára otázka platnosti neskoršieho testamentu. Prečo? Pretože dedičia C a D boli ustanovení *ex re certa* – k určitej veci a nie k celej pozostalosti, prípadne k podielu z celej pozostalosti.

Ustanovenie dediča k určitej veci alebo právu bolo v rozpore s myšlienkou dedenia ako **univerzálnej sukcesie**. Dedič (*heres*) bol ten, kto vstupoval do všetkých (zdediteľných) práv a povinností zomretého.

Jednotlivú vec alebo právo mohol poručiteľ zanechať len prostredníctvom odkazu (*legátu*). Odkazovník, na rozdiel od dediča, bol iba **singulárnym sukcesorom**. Nadobúdala iba konkrétnu vec, prípadne konkrétne zanechané právo. Platnosť odkazu (tak ako aj všetkých ostatných testamentárnych dispozícií) však predpokladala, aby sa na základe testamentu (v ktorom bol odkaz obsiahnutý) niekto stal dedičom.

Paulus 1 ad Vitell. D. 50, 17, 181: Si nemo subiit hereditatem, omnis vis testamenti solvitur.

Ak nikto nenastúpil do pozostalosti, celý testament sa zruší.

Náš testament okrem ustanovenia C a D neobsahuje žiadne iné ustanovenie za dediča. Je preto vylúčené, aby dispozície: C má nadobudnúť (iba) Korneliánsky pozemok, D má nadobudnúť (iba) Titiánsky pozemok, platili ako odkazy.

Pretože sú dotknuté dedičské inštitúcie v rozpore s podstatou dedenia, ponúkalo by sa riešenie posúdiť ich (a s nimi aj celý testament) za neplatné. Rímske dedičské právo bolo však ovládané snahou zachovať testament v platnosti (*favor testamenti*). V pochybnostiach hľadali právnici takú interpretáciu obsahu testamentu, ktorá by zachovanie testamentu umožnila. Podržanie testamentu niekedy predpokladalo nevyhnutnosť upustenia od úplného uskutočnenia poručiťovej vôle. Vychádzalo sa z toho, že čiastočná realizácia testamentu je vhodnejšia, než jeho kompletná neúčinnosť.

⁵ Just. Inst. 2, 17, 2.

A uvedené sa prejavilo aj pri inštitúcii *ex re certa* a síce s nasledovným riešením: dedičmi budú C a D tak, akoby konkrétne veci (ku ktorým boli ustanovení) spomenuté neboli. C a D sa stanú dedičmi celej pozostalosti (všetkých práv a povinností, ktoré ju tvorili), a to v rovnakých podieloch, to znamená, každý z nich bude dedičom k 1/2-ici.⁶

Ak by porúčiteľ v neskoršom testamente ustanovil, že sa má zachovať aj skorší testament (čo v našom prípade neurobil), postupovalo by sa nasledovne: C a D by boli síce posudzovaní ako dedičia celej pozostalosti, ustanovenia predchádzajúceho testamentu by však platili ako fideikomisy. Uvedené by malo za následok, že C by si v konečnom dôsledku mohol ponechať iba Korneliánsky, D iba Titiánsky pozemok a ostatné by ako fideikomisy museli vydať osobám pôvodne ustanoveným v skoršom testamente, ktoré mali postavenie fideikomisárov.

Technicky: C a D by prijatím dedičstva nadobudli po polovici celú pozostalosť. Osoby ustanovené v skoršom testamente by však voči nim mali obligačný nárok na vydanie toho, čo okrem Korneliánskeho a Titiánskeho pozemku do dedičstva patrilo.

Uvedené interpretačné pravidlo by platilo analogicky aj v tom prípade, ak by porúčiteľ ustanovil: „dedičom celého majetku s výnimkou Korneliánskeho pozemku sa má stať A“ (*heredis institutio detracta certa re*). Na dané ustanovenie by sa hľadalo tak, akoby bol dedič ustanovený bez zmienky Korneliánskeho pozemku⁷ a teda bez ďalšieho k celej pozostalosti.

Odkaz a kúpa tej istej veci⁸

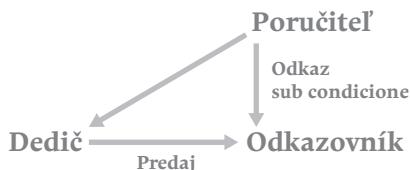
Odkazovník, ktorému porúčiteľ odkázal pod podmienkou určitú vec, kúpil počas zavisnutia podmienky danú vec od dediča bez toho, aby o odkaze vedel. Neskôr sa podmienka pripojená k odkazu splnila. Posúďte prípad v dvoch variantoch:

- 1) odkaz bol vindikačný,*
- 2) odkaz bol damnačný.*

⁶ Ulpianus 5 ad Sab. D. 28, 5, 9, 13; Paulus 1 ad Sab. D. 28, 5, 10; Iavolenus 7 epist. D. 28, 5, 11.

⁷ Licinius 2 reg. D. 28, 5, 75.

⁸ Prispôsob. Iulianus 4 ex Minic. D. 19, 1, 29.

Ad 1) Vindikačný odkaz bol odkaz s vecnoprávnymi účinkami. Predmet vindikačného odkazu, vlastnícke právo, prípadne vecné právo k cudzej veci, nadobúdala odkazovník (legatár) v okamihu, keď ustanovený dedič dedičstvo prijal. Uvedené však platilo iba v tých prípadoch, keď bol odkaz zanechaný nepodmienečne. Ak poručiteľ zriadil odkaz pod suspenzívnou podmienkou, mohol legatár predmet odkazu nadobudnúť najsôr vtedy, keď sa podmienka splnila.

V oboch prípadoch išlo o nadobudnutie derivatívne, to znamená odvodené od poručiteľa, a to bez ďalšieho (bez vykonania cudzovacieho úkonu) a síce *causa legati* – nadobúdacím dôvodom bol odkaz. Ak bol odkaz zanechaný nepodmienečne, nestával sa dedič medzičasom vlastníkom odkázanej veci. Uvedené ani nebolo možné, pretože súčasne s nadobudnutím dedičstva dedičom nadobudol aj odkazovník odkázaný predmet. Od tohto okamihu mohol odkazovník odkázanú vec vyžadovať od každého jej držiteľa (aj od dediča) prostredníctvom *rei vindicatio*. Ak bol odkaz zanechaný podmienene a podmienka sa splnila až po nadobudnutí dedičstva ustanoveným dedičom, nadobudol odkazovník splnením podmienky predmet odkazu tiež odvodené od poručiteľa, a to napriek tomu, že medzičasom (od prijatia dedičstva až do splnenia podmienky) bol vlastníkom odkázanej veci dedič.

Pristúpme k nášmu prípadu. Kto bude iniciatívny? S najväčšou pravdepodobnosťou odkazovník, keď sa dozvie, že daná vec mu bola aj odkázaná. Kúpiť ju nemusel.

Rozdeľme daný prípad do etáp a posúdme, čo sa právne stalo.

Prvá etapa: Poručiteľ zomrel, dedič dedičstvo prijal. Podmienka v danom medziobdobí ešte splnená nie je.

Komu v tejto etape patrí odkázaná vec? Dedičovi. Hoci ide o vindikačný odkaz, pretože bol zriadený pod podmienkou a táto v čase prijatia dedičstva dedičom ešte nebola splnená, je vlastníkom odkázanej veci *zatiaľ* dedič. Vec nadobudol spolu s ostatnou dedičskou masou derivatívne od poručiteľa, kauzou bol dedičský titul.

Môže dedič vlastnícke právo k veci opäť stratiť? Áno, keď sa podmienka pripojená k odkazu splní. V tom okamihu dôjde k derivatívnemu nadobudnutiu vlastníckeho práva odkazovníkom – tento nadobudne vlastníctvo *causa legati* priamo od poručiťľa.

Vlastnícke právo u dediča preto ešte nie je stabilné. Či však dedič vlastnícke právo napokon stratí, je počas zavisnutia podmienky neisté – nevieme totiž, či sa kondícia splní. Dedič nadobudol iba rezolutívne podmienené vlastnícke právo a síce pod tou istou podmienkou, pod ktorou bol odkazovníkovi zanechaný odkaz, len s tým rozdielom, že u odkazovníka táto podmienka pôsobí suspenzívne. Ak sa podmienka splní, vlastnícke právo dediča zanikne – *condicio resolutive* a vlastnícke právo odkazovníka vznikne – *condicio suspensiva*.

Druhá etapa: ešte počas zavisnutia podmienky kúpil odkazovník odkázanú vec od dediča. Čo mal dedič, čo na odkazovníka odovzdaním (vykonaním scudzovacieho úkonu) aj mohol previesť (v zmysle zásady *nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*)? Iba rezolutívne podmienené vlastnícke právo. Z toho dôvodu odovzdaním veci na základe kúpy nadobudol i odkazovník iba rezolutívne podmienené vlastnícke právo odvodené od predávajúceho.

Tretia etapa: Podmienka pripojená k odkazu sa splní. Odkazovník nadobudne *causa legati* ničím neobmedzené a rezolutívne nepodmienené vlastnícke právo k odkázanej (a kúpenej) veci. Neobmedzené a rezolutívne nepodmienené preto, lebo ho nadobudne derivatívne od poručiťľa – v čase smrti mal poručiťľ ničím neobmedzené vlastnícke právo k veci, ktorú odkázal. Dôvod, na základe ktorého si odkazovník môže vec ponechať, sa z pôvodnej kauzy, ktorou bola kúpna zmluva, zmení na odkaz. Tým dochádza k súbehu viacerých nadobúdacích dôvodov (*concursum causarum*). V osobe odkazovníka sa stretli dva nadobúdacie dôvody: odplatný – kúpna zmluva a bezodplatný – odkaz. Na základe prvého nadobudol odkazovník rezolutívne podmienené vlastnícke právo, na základe druhého ničím neobmedzené vlastnícke právo. Odkazovník má kúpenú vec síce naďalej u seba, po splnení podmienky však už nie z titulu kúpy, ale z titulu odkazu. Preto môže od dediča – predávajúceho požadovať vrátenie zaplatenej kúpnej ceny. So žalobou z kúpnej zmluvy (*actio empti*) voči dedičovi sa aj presadí.

Ad 2) Damnačný legát bol odkazom so záväzkovoprávnymi účinkami. Na rozdiel od vindikačného odkazu sa vlastníkom odkázaného predmetu (nositeľom odkázaného práva) stával najskôr dedič. Spoločne s pozostalosťou nadobudol však súčasne aj záväzkovoprávnu povinnosť, predmet dam-

načného odkazu odkazovníkovi vydať. Ďalší rozdiel oproti vindikačnému odkazu spočíval v skutočnosti, že prostredníctvom damnačného legátu nadobúdal odkazovník iba záväzkovoprávny nárok na vydanie predmetu odkazu, nie priamo vlastnícke právo k odkázanej veci. Dedič bol povinný vykonaním scudzovacieho úkonu previesť na legatára vlastnícke právo k predmetu odkazu a legatár mohol tento nárok voči dedičovi presadiť prostredníctvom *actio ex testamento*. Odkázanú vec odkazovník nenadobudol derivatívne od poručiteľa, ale derivatívne od odkazom zaťaženého dediča.

K nášmu prípadu:

Prvá etapa: Poručiť zomrel, podmienka je ešte stále zavisnutá. Komu patrí odkázaná vec? Dedičovi. Môže dedič aj pri damnačnom odkaze stratiť vlastnícke právo priamo, bez ďalšieho? Nie, pretože v tomto prípade odkazovník splnením podmienky nenadobudne vlastnícke právo priamo od poručiteľa. Ak sa kondícia splní, nadobudne iba obligačný nárok voči dedičovi: nárok na odovzdanie odkázanej veci, t. j. na prevod vlastníckeho práva k nej. Pri damnačnom odkaze dedič nemá iba rezolutívne podmienené vlastnícke právo, ale vlastnícke právo neobmedzené.

Druhá etapa: Odkazovník počas zavisnutia podmienky kúpi od dediča odkázanú vec. Odovzdaním veci sa stane vlastníkom veci a síce derivatívne od predávajúceho-dediča. Odovzdaním nadobúda neobmedzené vlastnícke právo k danej veci, pretože predávajúci – dedič sám mal neobmedzené vlastnícke právo. Kauzou nadobudnutia je kúpna zmluva.

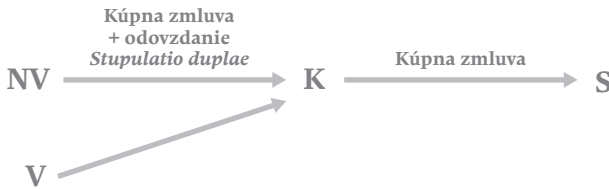
Tretia etapa: Podmienka sa splní. Tým nadobudne odkazovník obligačný nárok voči dedičovi. Prostredníctvom *actio ex testamento* môže požadovať prevod vlastníckeho práva k odkázanej veci.

Je to však ešte možné? Odkazovník už predsa vlastníkom je. Dedič ho opätovne vlastníkom spraviť nemôže. V dôsledku toho dochádza k vade pri splnení odkazu a síce k dodatočnej právnej nemožnosti splnenia odkazu.

Aké následky možno z toho vyvodiť? Žiadne? V takom prípade by si dedič – predávajúci mohol ponechať zaplatenú kúpnu cenu, čím by bol od svojej povinnosti splniť odkaz oslobodený. Predsa sa však stal dedičom a preto aj povinným z uloženého odkazu. Tejto povinnosti nemôže byť bez ďalšieho zbavený, a preto musí byť bezodplatnosť odkazu opäť nastolená. To je možné iba vrátením kúpnej ceny. Odkazovník môže aj v tomto prípade prostredníctvom *actio empti* požadovať vrátenie kúpnej ceny.

Zodpovednosť za právnu vadu pri kúpnej zmluve – evikcia⁹

Nevlastník NV predá a odovzdá kupujúcemu K cudzieho otroka, o ktorom sa domnieva, že mu patrí a prostredníctvom *stipulatio duplae* sľúbi kupujúcemu, že mu zaplatí dvojnásobok kúpnej ceny v prípade, ak by mu bol otrok evinkovaný. K predá otroka ďalej, kupujúcemu S. Dohodnú sa, že K odovzdá S otroka o 30 dní. Ešte pred dohodnutou lehotou odovzdania žaluje kupujúceho K skutočný vlastník otroka prostredníctvom *rei vindicatio*. Aká je právna situácia?

Kúpna zmluva medzi NV a K je platná, hoci predávajúci nebol vlastníkom predmetu kúpy – spovinnosť sa môže každý, aj nevlastník. Neúčinný bol však scudzovací úkon – *nemo plus iuris*: K odovzdaním nenadobudol vlastnícke právo k otrokovi, pretože jeho predchodca sám vlastníkom nebol. K predal otroka ďalej S. Aj v tomto prípade bola kúpna zmluva platná. S vlastnícke právo nenadobudol, nielen z toho dôvodu, že jeho predchodca, K, vlastníkom nebol, ale aj preto, že v danom prípade scudzovací úkon vôbec vykonaný nebol. Vlastníkom otroka preto zostal pôvodný vlastník V.

Kúpna zmluva medzi NV a K: Môže K žalovať NV z toho dôvodu, že NV na neho nepreviedol vlastnícke právo k predmetu kúpy? Áno, ale až v okamihu, keď K v dôsledku úspešne uplatnenej *rei vindicatio* vlastníka V stratí nerušenú držbu k otrokovi. Prečo? Pretože podľa rímskeho práva nebol predávajúci povinný na kupujúceho previesť vlastnícke právo k predmetu kúpy, ale bol povinný zabezpečiť mu iba nerušenú držbu a pokojné užívanie (*habere licere*) predmetu kúpy. Ak by mal kupujúci nerušenú držbu predmetu kúpy počas celej vydržacej doby, mohol napokon vydržaním nadobudnúť aj vlastnícke právo.

⁹ Prispôsob. Ulpianus 51 ad Sab. D. 21, 2, 33.

Zodpovednosť predávajúceho za právnu vadu bola založená na **evikčnom princípe**: predávajúci za právnu vadu zodpovedal až za predpokladu, že vec bola kupujúcemu evinkovaná.

Evikciu rozumieme stratu nerušenej držby predmetu kúpy, ku ktorej došlo v dôsledku toho, že tretia osoba, ktorá bola nositeľom vecného práva k predmetu kúpy, svoje vecné právo v procese prostredníctvom *actio in rem* presadila, v dôsledku čoho musel kupujúci vec:

- a) alebo žalobcovi vydať *in natura*, alebo
- b) zaplatiť hodnotu veci určenú vynesným odsudzujúcim rozsudkom. Hoci v danom prípade kúpená vec odsúdenému kupujúcemu ostala, predsa len mu predávajúci (v rozpore so svojou zmluvnou povinnosťou) neobstaral nerušenú držbu. Ak si kupujúci predmet kúpy mohol ponechať iba v dôsledku toho, že zaplatil sumu určenú v odsudzujúcom rozsudku, nemal už predmet kúpy v nerušenej držbe na základe pôvodnej, ale akoby z druhej kúpy (*ex secunda emptione*).¹⁰
- c) Ako evikcia bol posudzovaný aj prípad, keď kupujúci z iného dôvodu stratil držbu veci, vec neskôr prostredníctvom vecnej žaloby od držiteľa vyžadoval a žalovaný držiteľ bol v spore oslobodený, pretože sa preukázalo, že on a nie žalobca (kupujúci), je nositeľom daného vecného práva.¹¹

Späť k nášmu prípadu: skutočný vlastník V uplatnil *rei vindicatio* voči K a požaduje vydanie veci.

K má teraz dve možnosti:

- 1) alebo vydať otroka žalujúcemu vlastníkovi a vyhnúť sa tak odsudzujúcemu rozsudku,
- 2) 2) alebo sa nechať v reivindikačnom spore odsúdiť, zaplatiť sumu určenú rozsudkom a otroka si ponechať.

V oboch prípadoch by išlo o evikciu.

Na základe zásady peňažnej kondemnácie (omnis condemnatio pecuniaria est) znel každý rozsudok vo formulovom procese na zaplatenie peňažnej sumy. Cieľom reivindikačného sporu bolo vydanie veci žalujúcemu vlastníkovi in natura. Pretože však odsudzujúci rozsudok nevyhnutne viedol k odsúdeniu na zaplatenie peňažnej sumy a nie na faktické vydanie veci žalobcovi, sudca ešte pred vydaním rozsudku uložil žalovanému osobitným reštitučným rozkazom povinnosť vec vydať. Ak žalo-

¹⁰ Ulpianus 29 ad Sab. D. 21, 2, 21, 2.

¹¹ Pomponius 9 ad Sab. D. 21, 2, 16, 1.

vaný vyhovel, sudca vyniesol rozsudok oslobodzujúci. Ak žalovaný nevyhovel, sudca vydal rozsudok odsudzujúci a žalovaný bol povinný zaplatiť rozsudkom určenú cenu, ktorá však spravidla prevyšovala trhovú hodnotu predmetu sporu. Daná suma bola totiž určovaná na základe prisažného ocenenia žalobcu. Spravidla vyššie ocenenie predmetu sporu malo žalovaného motivovať vyhovieť reštitučnému rozkazu a vydať vec in natura.

Ak K otroka vydá (možnosť 1) znamená to súčasne, že už nemôže splniť svoju povinnosť z kúpnej zmluvy so S (odovzdať otroka kupujúcemu S). Ak by sa rozhodol otroka si ponechať (možnosť 2), tak bude síce môcť splniť povinnosť vyplývajúcu z kúpnej zmluvy so S, zároveň však bude musieť zaplatiť žalujúcemu vlastníkovi sumu určenú rozsudkom, ktorá bude prevyšovať trhovú hodnotu otroka.

Predpokladajme, že sa K rozhodne pre možnosť 1): otroka vydá žalujúcemu vlastníkovi.

Za daných okolností bude iniciatívny S, a síce od okamihu, keď mu K v dohodnutom termíne predaného otroka neodovzdá. O akú vadu pri splnení zmluvného vzťahu medzi K a S ide?

Máme pred sebou právnu vadu s odôvodnením, že predávajúci K nebol vlastníkom predaného otroka, nemohol teda na kupujúceho previesť vlastnícke právo? Nie. Právna vada je prípadom vadného splnenia – predávajúci splní svoju povinnosť, ale vadne v dôsledku toho, že kupujúcemu neobstará právnu pozíciu, ktorú mu na základe zmluvy obstaráť mal. V našom prípade by uvedené predpokladalo odovzdanie otroka predávajúcim K kupujúcemu S. Až po odovzdaní by sme mohli vôbec uvažovať o tom, či K splnil vadne, alebo nie. Okrem toho by K voči S za právnu vadu zodpovedal až za predpokladu, že by S otroka stratil v dôsledku evikcie. Evikcia by prichádzala do úvahy, ak by vlastníkom V prostredníctvom *rei vindicatio* žaloval nie K, ale S. S však k danej žalobe nebol pasívne legitimovaný, pretože nebol držiteľom otroka. Právnu vadu a s ňou vadné splnenie tak môžeme vylúčiť.

K svoju zmluvnú povinnosť voči S nesplnil vôbec – máme pred sebou prípad nesplnenia. K už otroka nemá, pretože ho musel vydať V. Nejde preto o omeškanie, ale o dodatočnú subjektívnu nemožnosť plnenia, za ktorú K zodpovedá.

Akú možnosť má S? S môže prostredníctvom žaloby z kúpy (*actio empti*) požadovať od K náhradu škody, ktorá mu vznikla nesplnením povinnosti predávajúceho odovzdať predmet kúpy.

*Keďže bola kúpna zmluva kontraktom bonae fidei, nebola výška škody obmedzená výškou zaplatenej kúpnej ceny. V závislosti od okolností prípadu mohol kupujúci od predávajúceho získať aj viac, a síce peňažnú náhradu celého svojho záujmu, ktorý mal na riadnom splnení zmluvy, tzv. **pozitívny interes**.*

Predstavme si nasledovnú situáciu: K kúpil od predávajúceho P otroka za 150 sesterčov. Pretože P svoju povinnosť odovzdať otroka splniť nemôže, musí si K obstarat iného otroka. Keďže otroka potrebuje veľmi súrne a súčasne v dôsledku nárastu cien, získa otroka s podobnými schopnosťami až za 210 sesterčov. V danom prípade jeho pozitívny interes, ktorého náhradu môže od P požadovať, predstavuje 210 sesterčov: to znamená, 150 sesterčov – vrátenie kúpnej ceny + 60 sesterčov, ktoré by bol ušetril, keby predávajúci riadne splnil svoju povinnosť z kúpnej zmluvy.

Nespokojný bude aj K. NV svoju povinnosť z kúpnej zmluvy splnil vadne, s právnou vadou. Otroka bol kupujúcemu K evinkovaný, môže preto prostredníctvom žaloby zo *stipulatio duplae* požadovať od predávajúceho NV evikčný regres, ktorý predstavuje dvojnásobok kúpnej ceny, ktorú K zaplatil predávajúcemu NV.

Zodpovednosť za vecnú vadu pri kúpnej zmluve

Predávajúci P ponúkol kupujúcemu K na predaj dostihového koňa za kúpnu cenu 10 000 sesterčov. K si ponechal čas na rozmyslenie, neskôr ponuku prijal a zaplatil aj kúpnu cenu. Medzičasom (ešte pred prijatím ponuky kupujúcim K) zistil predávajúci, že kôň je chorý. Danú skutočnosť kupujúcemu zamlčal.

Variant a) V čase, keď mal predávajúci kupujúcemu koňa odovzdať, bol tento už mŕtvy. Neskôr sa ukázalo, že zomrel ešte pred tým, než kupujúci K ponuku na uzatvorenie kúpnej zmluvy prijal a predávajúci o smrti vedel. Kupujúci K prihlásil koňa na preteky a zaplatil organizátorovi registračný poplatok v sume 100 sesterčov.

Variant b) Predávajúci kupujúcemu koňa odovzdal. Kôň chorobe podľahol až u kupujúceho. Pred tým nakazil iného, kupujúcemu patriaceho koňa, ktorý tiež zomrel. Hodnota nakazeného koňa bola 3 000 sesterčov.

Variant a) Kto bude iniciatívny? Kupujúci K, ktorý bude požadovať odozdanie predmetu kúpy predávajúcim. Ten mu oznámi, že kôň, ktorý mal byť predmetom kúpy, už nežije. Kupujúci bude následne žiadať vrátenie kúpnej

ceny a pravdepodobne aj nahradenie registračného poplatku s odôvodnením: „ak by si mi (predávajúci) včas povedal, že kôň je mŕtvy, neprihlasoval by som ho na preteky“. Akú žalobu mu poradíte? Môže žalovať prostredníctvom žaloby z kúpnej zmluvy (*actio empti*)?

Až na výnimočné prípady, bola predpokladom uplatnenia žaloby z určitého kontraktu skutočnosť, že daný kontrakt vznikol. Posúdme teda platnosť kúpnej zmluvy.

Kúpna zmluva je konsenzuálnym kontraktom: vzniká v okamihu neformálneho zjednotenia zmluvných strán o predmete kúpy a kúpnej cene. Kúpna zmluva mohla v našom prípade vzniknúť v okamihu, keď kupujúci K prijal ponuku na jej uzatvorenie.

Dostihový kôň, ktorý mal byť predmetom zmluvy, zomrel ešte pred prijatím ponuky kupujúcim, to znamená, ešte pred tým, než zmluva vôbec vznikla. Plnenie, ku ktorému mal byť predávajúci na základe kúpnej zmluvy povinný, bolo od počiatku objektívne nemožné. Počiatočná objektívna nemožnosť plnenia predstavuje vadu v samej podstate zmluvného vzťahu, ktorá zabráni jeho vzniku. Kúpna zmluva v našom prípade vzniknúť nemohla: *impossibilia nulla obligatio est*.

Zvážme preto, či kupujúci K nemôže vrátenie kúpnej ceny a nahradenie registračného poplatku od predávajúceho požadovať prostredníctvom inej žaloby než *actio empti*. Prejdime do oblasti mimozmluvného záväzkového práva. Ak by si predávajúci mohol zaplatenú kúpnu cenu ponechať, bol by na úkor kupujúceho bezdôvodne obohatený. Na jej ponechanie ho z dôvodu neplatnosti kúpnej zmluvy neoprávňuje žiadny právny dôvod. Do úvahy tak prichádza žaloba, ktorou možno v prípade zaplattenia nedlhu od obohateného požadovať vydanie bezdôvodného obohatenia – *condictio indebiti*. Pokiaľ ide o registračný poplatok, tento kupujúci zaplatil organizátorovi. O ten predávajúci obohatený nebol. K registračnému poplatku sa vrátíme neskôr. Posúdme najskôr, či sú vo vzťahu k zaplatenej kúpnej cene splnené predpoklady na uplatnenie *condictio indebiti*:

- a) Skutočne uskutočnené plnenie. Áno, kupujúci predávajúcemu peniaze odovzdal.
- b) Neexistencia platného titulu, ktorý by kupujúceho k zaplatteniu kúpnej ceny zaväzoval. Áno, kúpna zmluva bola neplatná.
- c) Mylná domnienka kupujúceho, že je k plneniu povinný. Áno, kupujúci nevedel, že kôň zomrel ešte pred uzatvorením kúpnej zmluvy, nevedel teda, že kúpna zmluva je neplatná.

Keďže sú všetky predpoklady splnené, môže kupujúci od predávajúceho prostredníctvom *condicti indebiti* úspešne požadovať vrátenie zaplatenej kúpnej ceny.

Situácia je zložitejšia pokiaľ ide o registračný poplatok. Tento kupujúci od predávajúceho za pomoci *condictio indebiti* nezíska z už spomenutého dôvodu: poplatok kupujúci zaplatil organizátorovi, nie predávajúcemu.

Môže kupujúci poplatok požadovať prostredníctvom *condictio indebiti* od organizátora? Nie, registračný poplatok zaplatil kupujúci za registráciu. Kôň bol riadne prihlásený. Skutočnosť, že sa súťaže zúčastniť nemôže, nerobí z úhrady registračného poplatku zaplatenie nedlhu. Kupujúci neplnil ani omylom, ani nechýbal titul, ktorý by ho k tomu zaväzoval. Zaplatených 100 sesterciov kupujúci od organizátora naspäť nezíska.

Právny poriadok však kupujúcemu poskytne ochranu, pretože predávajúci úmyselne zamlčal, že kôň je chorý a neskôr aj to, že zomrel. Predávajúci oklamal kupujúceho pri uzatváraní kúpnej zmluvy (*dolus in contrahendo*): pri rokovaniach, ktoré mali viesť k uzatvoreniu zmluvy, konal predávajúci zlomyseľne, porušil *bona fides*. Napriek tomu, že kúpna zmluva nevznikla, priznáva právny poriadok za daných okolností kupujúcemu predsa len žalobu z kúpy (*actio empti*), prostredníctvom ktorej môže požadovať náhradu škody, ktorá mu vznikla, pretože sa spoľahol na dobromyseľnosť predávajúceho, pretože mu dôveroval. Škodu v našom prípade predstavuje zaplatený registračný poplatok. Vyjadrené všeobecne: kupujúci môže požadovať to, čo by nebol býval stratil, keby sa nebol spoľahol na platnosť zmluvy. Kupujúci môže argumentovať: „Ak by si mi, predávajúci, bol povedal, že predaný kôň je vážne chorý a napokon aj to, že zomrel, tak by som určite nebol zaplatil poplatok za registráciu na dostihy. Tieto náklady, úplne zbytočne vynaložené, by som si bol býval ušetril.“

Výsledok:

- 1) Zaplatenú kúpnu cenu získa kupujúci od predávajúceho prostredníctvom žaloby z bezdôvodného obohatenia, konkrétne *condictio indebiti*.
- 2) Zaplatený registračný poplatok môže kupujúci požadovať tiež od predávajúceho, ale žalobou z kúpnej zmluvy (*actio empti*).

Variant b) V čase uzatvorenia kúpnej zmluvy bol kôň nažive, hoci už chorý. Počiatočnú nemožnosť plnenia preto musíme vylúčiť. Kúpna zmluva vznikla.

Predávajúci koňa kupujúcemu odovzdal, zamlčal však, že je chorý. Kôň na následky choroby zomrel až u kupujúceho. Predtým nakazil iného, kupujúcemu patriaceho koňa, ktorý mal hodnotu 3000 sesterciov.

O akú vadu v splnení zmluvného vzťahu ide? Keďže predávajúci kupujúcemu predmet kúpy odovzdal, môžeme vylúčiť prípady nesplnenia zmluvnej povinnosti (dodatočnú nemožnosť plnenia a omeškanie). Predávajúci však svoju povinnosť splnil vadne, a síce s vecnou vadou, pretože kôň bol chorý. Čo môže kupujúci od predávajúceho požadovať?

Do úvahy prichádzajú dve žaloby:

- 1) *Actio quanti minoris*, ktorou môže kupujúci žiadať vrátenie časti kúpnej ceny, rozdiel, o ktorý by zaplatil menej, ak by si bol v čase kúpy vecnej vady predmetu kúpy vedomý.
- 2) *Actio redhibitoria*, ktorá mala za následok, že uzatvorená kúpna zmluva sa s účinkami *ex tunc* (od okamihu jej uzatvorenia) rozviazala. Zmluvné strany boli povinné vrátiť si navzájom uskutočnené plnenia: predávajúci kúpnu cenu, kupujúci predmet kúpy. Kupujúci mohol prostredníctvom *actio redhibitoria* požadovať aj náhradu nákladov a náhradu ďalšej škody, ktoré mu v súvislosti s predmetom kúpy vznikli. Zároveň však predávajúcemu musel vydať všetok prospech, ktorý z predmetu kúpy získal.

Keďže je kôň mŕtvy, rozhodne sa kupujúci určite pre *actio redhibitoria*. Od predávajúceho bude vyžadovať tak vrátenie zaplatenej kúpnej ceny (10 000 sesterциov) ako aj následnú škodu, vzniknutú v dôsledku nakazenia ďalšieho zvieratá, ktoré chorobe podľahlo (3 000 sesterциov). Predmet kúpy vrátiť nemusí, pretože tento už neexistuje.

Lex commissoria pri kúpnej zmluve¹²

Predávajúci P a kupujúci K uzatvorili kúpnu zmluvu, ktorej predmetom bol pozemok s rodinným domom. Ku kúpnej zmluve pripojili nasledovnú doložku: „ak nebude celá kúpna cena zaplatená do 1. 1. 183, má sa pozemok posudzovať ako nekúpený (*inemptus*)“. V deň uzatvorenia kúpnej zmluvy odovzdal predávajúci pozemok kupujúcemu. Ešte pred určeným termínom (pred 1. 1. 183) po zásahu blesku rodinný dom k základom vyhorel. Kupujúci uvažuje: „Samotný pozemok nemá teraz takmer žiadnu hodnotu, tú mal iba rodinný dom. Napriek tomu mám zaplatiť tak vysokú kúpnu cenu za zhorenisko. Bude pre mňa výhodnejšie, keď kúpnu cenu nezaplatím. Tým dôjde k rozviazaniu kúpnej zmluvy a predávajúci odo mňa zaplatenie nebude môcť požadovať“. Môže kupujúci takýmto spôsobom konať?

¹² Prispôsob. Pomponius 35 ad Sab. D. 18, 3, 2.

Doložka „ak nebude celá kúpna cena zaplatená do 1. 1. 183, má sa pozemok posudzovať ako nekúpený“ je vedľajšou doložkou pri kúpnej zmluve, nazývanou *lex commissoria*. *Lex commissoria* môže spôsobiť účinky podobné rozvázovacej podmienke. A to mal kupujúci aj na mysli. Vo vedľajšej doložke videl typickú rezolutívnu podmienku, ktorá znela: „ak nebude celá kúpna cena zaplatená do 1. 1. 183, kúpna zmluva stratí účinnosť“.

Ako pôsobí rezolutívna podmienka na kúpnu zmluvu? Kúpna zmluva je uzatvorením platná a účinná. Ak predávajúci kupujúcemu predmet kúpy odovzdá, prevedie na neho vlastnícke právo, a to aj v prípade, ak by uskutočnil tradíciu. Tradícia bola kauzálnym scudzovacím úkonom a preto viedla k prevodu vlastníckeho práva iba za predpokladu, že sa uskutočňovala na základe platnej a účinnej kauzy. Tou však kúpna zmluva s pripojenou rezolutívnou podmienkou bola, pretože v čase tradície bola nielen platná, ale aj účinná.

Pozor! Inak v prípade, ak by kúpna zmluva bola uzavretá pod suspenzívnou podmienkou: účinnosť kúpnej zmluvy by v takom prípade nastúpila až splnením podmienky, t. j. počas pendencie by podmienená kúpna zmluva (ešte) nebola spôsobilou iusta causa traditionis.

Kupujúci tak odovzdaním mohol nadobudnúť vlastnícke právo k predmetu kúpy. Ak by v určenej lehote kúpnu cenu nezaplatil, splnila by sa rozvázovacia podmienka a kúpna zmluva by sa rozviazala. K akým následkom vedie rozviazanie kúpnej zmluvy? Do úvahy prichádzajú dve možnosti:

- a) Rozviazanie kúpnej zmluvy môže mať vecnoprávne účinky: Kupujúci stratí aj vlastnícke právo k predmetu kúpy, to znamená, v dôsledku splnenia rozvázovacej podmienky nadobudne vlastnícke právo opäť predávajúci bez potreby vykonania dodatočného scudzovacieho úkonu. Ak sa vec nachádza u kupujúceho, môže predávajúci jej vydanie požadovať prostredníctvom *rei vindicatio*.
- b) Rozviazanie kúpnej zmluvy môže mať iba obligačnoprávne účinky: Rozviaže sa iba kúpna zmluva, kupujúci však zostane vlastníkom predmetu kúpy. Keďže však na jeho ponechanie už nemá právny dôvod, je povinný vec vrátiť predávajúcemu (previesť na neho vlastnícke právo).

V prameňoch rímskeho práva sa možno stretnúť s obidvoma možnosťami.

Späť k nášmu prípadu: v čase, keď dom vyhorel, bol kupujúci už vlastníkom. Zásah bleskom možno bez pochybností klasifikovať ako *vis maior*. V zmysle zásady *casum sentit dominus* musel kupujúci ako vlastník škodu znášať sám. Tomu však chcel predísť tým, že nezaplatí kúpnu cenu. Ak by malo rozvia-

zanie kúpnej zmluvy vecnoprávne účinky, znamenalo by to, že predávajúci by sa opäť stal vlastníkom pozemku so zhoreným domom. Ak prijmeme obligačnoprávne účinky, kupujúci by na predávajúceho k pozemku previedol späť vlastnícke právo. V konečnom dôsledku by tak nič nestratil. Škodoval by predávajúci, ktorý by nedostal kúpnu cenu a ostal by mu iba pozemok so zhoreným domom.

Kupujúci by tak sám mohol rozhodnúť o tom, či dôjde k rozviazaniu kúpnej zmluvy. A práve to rímski právnici odmietli a síce s nasledovným odôvodnením: *Lex commissoria* je vedľajšou dohodou pri kúpnej zmluve, ktorá pôsobí v prospech predávajúceho. Chráni jeho záujmy pre prípad, že kupujúci nezaplatí kúpnu cenu. Predávajúci musí mať preto aj možnosť rozhodnúť, či k rozviazaniu kúpnej zmluvy dôjde, alebo nie.

Kúpna zmluva sa mohla rozviazať až vtedy, keď predávajúci prejavil svoju vôľu k tomu smerujúcu. *Lex commissoria* nebola typickou rezolutívnou podmienkou. Rozviazanie kúpnej zmluvy totiž vyžadovalo:

- a) nielen včasné nezaplatenie kúpnej ceny,
- b) ale aj vyjadrenú vôľu predávajúceho smerujúcu k rozviazaniu kúpnej zmluvy.

Výstižnejšie možno *lex commissoria* definovať ako výhradu predávajúceho spôsobiť rozviazanie kúpnej zmluvy v prípade včasného nezaplatenia kúpnej ceny kupujúcim; alebo modernejšie: ako *výhradu odstúpenia od zmluvy pre prípad nezaplatenia kúpnej ceny*.

To predávajúci v našom prípade samozrejme neurobí, od kúpnej zmluvy neodstúpi. Kúpna zmluva naďalej zostane účinná a kupujúci bude povinný zaplatiť predávajúcemu kúpnu cenu. Jej zaplatenie môže predávajúci požadovať žalobou z predaja (*actio venditi*).

A ak by predávajúci predsa len chcel od zmluvy odstúpiť? Aké to bude mať následky? Ak prijmeme vecnoprávne účinky rozviazania kúpnej zmluvy, môže od kupujúceho požadovať vydanie pozemku prostredníctvom *rei vindicatio*, pretože rozviazaním kúpnej zmluvy *ipso iure* nadobudol vlastnícke právo k pozemku.

Ak prijmeme záväzkovoprávne účinky odstúpenia, situácia je zložitejšia. Povedali sme, že kupujúci je povinný vrátiť pozemok predávajúcemu. Akou žalobou však môže predávajúci vymôcť splnenie tejto povinnosti? Rímski právnici sa priklonili k nasledovnému riešeniu: hoci kúpna zmluva už neexistuje (bola rozviazaná), predávajúci môže napriek tomu žalovať žalo-

bou z predaja (*actio venditi*) na vrátenie pozemku.¹³ Uvedené musí analogicky platiť aj pre kupujúceho. Ak by kupujúci zaplatil časť kúpnej ceny, môže ju po rozviazaní kúpnej zmluvy požadovať naspäť žalobou z kúpy (*actio empti*).

Odovzdanie iného než dlhovaného predmetu kúpy

P je vlastníkom dvoch otrokov, Titia a Pamphila. Kupujúcemu K1 predá ot-roka Titia. Neskôr však omylom prostredníctvom tradície odovzdá otroka Pamphila, čo si žiadna zo zmluvných strán pri odovzdaní nevšimne. K1, ktorý sa domnieva, že mu P odovzdal správneho otroka, tohto ponúkne ku-pujúcemu K2. Ten s ponukou súhlasí a zaplatí predávajúcemu K1 výhodnú kúpnu cenu. K1 kupujúcemu K2 prostredníctvom tradície Pamphila odovzdá. Aká je právna situácia?

Nespokojný môže byť P, keď si uvedomí, že kupujúcemu K1 odovzdal nesprávneho otroka. Mysliteľné sú dve alternatívy:

- 1) P by mohol požadovať vydanie otroka Pamphila od K2, alebo
- 2) by mohol mať záujem na získaní výhodnej kúpnej ceny, ktorú K2 zaplatil K1.

Ad 1) Má P k dispozícii žalobu, ktorou by mohol od K2 požadovať vydanie otroka Pamphila? Do úvahy by mohla prichádzať *rei vindicatio*. Predpokladom jej uplatnenia je civilné vlastníctvo k Pamphilovi. Posúdme daný prípad od začiatku a určíme, kto je aktívne legitimovaný k reivindikačnej žalobe.

P a K1 uzatvorili kúpnu zmluvu, ktorej predmetom bol otrok Titius a dohodli sa na kúpnej cene. Predávajúci P však neskôr omylom odovzdal otroka Pamphila. Disenz v predmete plnenia (vadu v podstate zmluvného vzťahu) môžeme vylúčiť, pretože predstavy zmluvných strán o predmete kúpy sa zhodovali: obidvaja chceli predáť a kúpiť otroka Titia. Na základe konsenzu zmluvných strán preto kúpna zmluva vznikla, je platná a účinná.

¹³ Ulpianus 32 ad ed. D. 18, 3, 4 pr.

Akú vadu v splnení zmluvného vzťahu predstavuje odovzdanie Pamphila? Ide o fyzickú vadu veci, o vecnú vadu? Nie, o vecnú vadu by išlo v prípade, keby P odovzdal Titia (dohodnutý predmet plnenia) a tento by trpel zdravotným postihnutím, či chorobou.

P však dohodnuté plnenie nevykonával vôbec. Ide o prípad nesplnenia: P síce plnil, ale plnil niečo iné – *aliud*, predmetom zmluvy bol Titius, nie Pamphilus. Je splnenie dohodnutého ešte možné? Áno. S plnením dohodnutého predmetu je P iba v omeškaní, ide o omeškanie dlžníka (*mora debitoris*). Odovzdaním Pamphila nedošlo k zániku záväzku splnením (*solutio*) – *aliud* plnenie nevedie k solúcii. K1 by preto žalobou z kúpnej zmluvy (*actio empti*) mohol požadovať odovzdanie dlhovaného predmetu kúpy, Titia. To však neurobí, pretože Pamphila predal kupujúcemu K2 za výhodnú kúpnu cenu.

Pamphilus teda nebol predmetom zmluvy uzatvorenej medzi P a K1. Ohľadom Pamphila nebola medzi nimi uzatvorená žiadna zmluva. K1 preto k nadobudnutiu vlastníckeho práva k Pamphilovi nemal žiadny nadobúdaci dôvod. Keďže P Pamphila kupujúcemu K1 odovzdal tradíciou, kauzálnym scudzovacím úkonom, K1 k nemu v dôsledku chýbajúcej *iusta causa traditionis* vlastnícke právo nenadobudol. Stal sa iba vlastným držiteľom. Keďže mu chýbal nadobúdaci dôvod, nemohol získať ani pozíciu úzukupienta.

K1 neskôr predal a odovzdal Pamphila kupujúcemu K2. Kúpna zmluva je platná, hoci K1 nebol vlastníkom otroka Pamphila: spovinnosť sa môže každý. V tomto prípade, na rozdiel od zmluvy medzi P a K1, predávajúci neodovzdal iné než dlhované plnenie. Kupujúci K2 chcel kúpiť práve otroka Pamphila, K1 mu teda odovzdal toho správneho. Scudzovací úkon medzi K1 a K2 zostal však neúčinný, pretože K1 sám vlastníkom nebol. K2 nadobudol pozíciu úzukupienta, pretože kúpna zmluva medzi K1 a K2 bola platná.

Až do času, kým K2 vydržaním nadobudne k Pamphilovi vlastnícke právo, je vlastníkom naďalej P, ktorý jeho vydanie môže úspešne požadovať prostredníctvom *rei vindicatio*.

Ak P reivindikačnú žalobu uplatní, K2 bude musieť otroka vydať, v dôsledku čoho dôjde k evikcii. O akú vadu v splnení zmluvného vzťahu medzi K1 a K2 ide? O právnu vadu, za ktorú K1 zodpovedá; K2 môže od neho požadovať evikčný regres.

K1 musí kupujúcemu K2 vrátiť výhodnú kúpnu cenu, ktorú od neho obdržal. Za daných okolností bude K1 od P požadovať odovzdanie správneho otroka, otroka Titia, ktorého kúpil a ktorého mu predávajúci neodovzdal. Odovzdanie predmetu kúpy môže požadovať žalobou z kúpy (*actio empti*).

Ad 2) P má záujem na získaní výhodnej kúpnej ceny, ktorú K2 zaplatil K1, nie na znovuzískaní Pamphila.

Uvedené by tiež bolo možné, pretože ak by si K1 kúpnu cenu mohol ponechať, bol by bezdôvodne obohatený z (predaja) cudzej veci. Na presadenie daného nároku by P mohol uplatniť žalobu smerujúcu k vydaniu bezdôvodného obohatenia. Julián pre takéto prípady zaviedol osobitnú kondikciu, takzvanú *condictio pretii* (kondikciu kúpnej ceny). Prostredníctvom nej by P mohol od K1 požadovať vydanie kúpnej ceny, ktorú mu zaplatil K2. Ak by to urobil, mlčky by dodatočne schválil predaj otroka Pamphila kupujúcemu K2 (*ratihabitio*) s tým následkom, že K2 by sa dodatočne stal vlastníkom otroka Pamphila.

Tým by však naďalej zostal otvorený nárok kupujúceho K1 na splnenie povinnosti predávajúceho P z kúpnej zmluvy: na odovzdanie správneho otroka Titia. Tento nárok by K1 aj tu mohol presadiť žalobou z kúpnej zmluvy (*actio empti*).

Posúďme daný prípad v modifikácii, v ktorej by bol Pamphilus odovzdaný nie tradičiou, ale mancipáciou.

Ad 1) P sa rozhodne požadovať od K2 vydanie otroka Pamphila. Patrí mu *rei vindicatio*? Nie. Na rozdiel od tradície bola totiž mancipácia abstraktným scudzovacím úkonom. K prevodu vlastníckeho práva viedla bez ohľadu na existenciu nadobúdacieho dôvodu.

Ak by P Pamphila kupujúcemu K1 odovzdal prostredníctvom mancipácie, nadobudol by K1 civilné vlastníctvo. Stal by sa aj bonitárnym vlastníkom? Nie, pretože mu chýbal nadobúdací dôvod. Neexistencia kúpnej zmluvy by spôsobila, že kupujúci K1 by sa stal vlastníkom podľa práva civilného, P by však zostal vlastníkom bonitárnym.

Ak by K1 Pamphila odovzdal kupujúcemu K2 tiež mancipáciou, nadobudol by K2 rovnako iba civilné vlastníctvo. Hoci bola kúpna zmluva medzi K1 a K2 platná, K1 nemohol mancipáciou previesť viac práva, než mal sám (bonitárnym vlastníkom nebol).

Má P za daných okolností žalobu, ktorou by vydanie Pamphila od K2 mohol požadovať? Áno. K *rei vindicatio* síce aktívne legitimovaný nie je, pretože nie je civilným vlastníkom, ako vlastníkovi bonitárnemu, mu však patrí *actio Publiciana*. Bude úspešný, ak ju uplatní proti civilnému vlastníkovi? Áno, bonitárny vlastník má najsilnejšiu vecnoprávnu pozíciu, presadí sa aj voči kviritskému vlastníkovi.

Ad 2) Ak sa P namiesto otroka Pamphila rozhodne požadovať radšej kúpnu cenu, ktorú K1 získal od K2, situácia bude rovnaká ako v predchádzajúcom prípade: P môže voči K1 uplatniť *condictio pretii*. Skutočnosť, že K1 prostredníctvom mancipácie k otrokovi Pamphilovi nadobudol civilné vlastníctvo, na veci nič nemení. K ponechaniu si otroka ho neoprávňoval žiadny právny dôvod, pretože Pamphilus nebol obsahom zmluvy uzatvorenej medzi P a K1. Bezdôvodné obohatenie preto predstavuje aj kúpna cena, ktorú K1 z predaja Pamphila získal.

Cvičná otázka: Akou žalobou by P mohol požadovať Pamphila, ak by si ho K1 ponechal? Buď prostredníctvom *actio Publiciana*, alebo pomocou *condictio indebiti*.

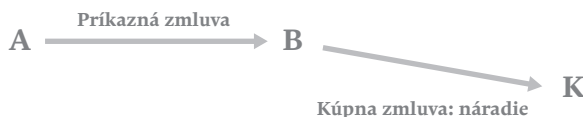
Príkazná zmluva

A a B uzatvorili zmluvu, na základe ktorej mal B vyhladať kupujúceho a predat' mu náradie patriace A.

Variant 1) A určil, že náradie nemá byť predané za cenu nižšiu než 100 sesterциov. B predal za kúpnu cenu 90 sesterциov a náradie kupujúcemu aj odovzdal. Kupujúci o danej dohode medzi A a B nevedel.

Variant 2) A určil, že náradie nemá byť odovzdané kupujúcemu pred tým, než tento zaplatí kúpnu cenu. B náradie odovzdal pred zaplatením kúpnej ceny. Kupujúci o danej dohode medzi A a B nevedel.

Nadobudol kupujúci vlastnícke právo k náradziu?

A (mandant) a B (mandatár) uzatvorili príkaznú zmluvu (*mandatum*), ktorej predmetom bol predaj veci patriacej A. Mandatár ako nepriamy zástupca uzatváral kúpnu zmluvu vo vlastnom mene. Vlastníkom náradia bol v čase predaja a odovzdania veci kupujúcemu stále mandant.

Ako prvá sa ponúka otázka: ak B odovzdá predmet kúpy kupujúcemu K, nadobudne tento vlastnícke právo? B totiž odovzdáva ako nevlastník.

V zmysle zásady *nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet* nemôže nevlastník na iného previesť vlastnícke právo, ktoré sám nemá. To je pravda, v našom prípade bol však B od vlastníka veci poverený k predaju veci a tým aj oprávnený danú vec scudziť: odovzdaním preto mohol spôsobiť prevod vlastníckeho práva k nej.

Posúdme teraz obidva varianty:

Variant 1) B predal náradie za nižšiu, než mandantom určenú kúpnu cenu. Vec kupujúcemu odovzdal. Nadobudol kupujúci vlastnícke právo? Nie. Prečo? A síce oprávnil B k prevodu vlastníckeho práva k náradiu. Ale k čomu presne ho oprávnil? Predať vec za kúpnu cenu vo výške minimálne 100 šesťdesiatich a na základe takejto kúpnej zmluvy vec scudziť. Keďže oprávnenie B bolo takýmto spôsobom obmedzené, vlastnícke právo na kupujúceho prejsť nemohlo. Kupujúci sa vlastníkom veci nestal.

Aké to bude mať následky? Kúpnu zmluvu uzatváral B vo vlastnom mene a táto je aj platná (v zmysle všeobecného pravidla „predať môže aj nevlastník“). Vec sa nachádza síce u kupujúceho, predávajúci na neho ale nepreviedol vlastnícke právo. Vystavil tak kupujúceho riziku, že mu vec prostredníctvom vlastníka A bude odňatá. Ak chce A zabrániť tomu, aby kupujúci (ktorý bol dobromyseľný) vydržaním nadobudol vlastnícke právo k náradiu, musí od neho náradie vindikovať. Prostredníctvom *rei vindicatio* sa voči kupujúcemu aj presadí, čím dôjde k evikcii. Kupujúci tak môže od predávajúceho B prostredníctvom *actio empti* požadovať evikčný regres.

Variant 2) Obdobne ako v prvom prípade, aj tu bolo oprávnenie B scudziť náradie obmedzené: B nemôže odovzdať (a tým previesť vlastnícke právo) pred tým, než od kupujúceho obdrží kúpnu cenu. B to napriek tomu urobil. Kupujúci preto nenadobudol vlastnícke právo a v prípade odňatia veci vlastníkom A môže od B (od svojho zmluvného partnera) požadovať evikčný regres vo výške svojho interusu, ktorý mal na riadnom splnení kúpnej zmluvy. Tento mohol, ale nemusel prevyšovať hodnotu kúpnej ceny. Keďže kúpna cena v našom prípade ešte zaplatená nebola, mohol by od predávajúceho žiadať len ten rozdiel, o ktorý jeho interus presahoval dohodnutú kúpnu cenu.

Nájomná zmluva, krádež a obstaranie cudších záležitostí bez príkazu

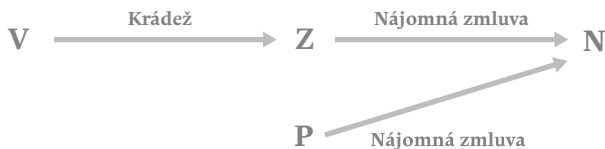
Zlodej Z ukradol vlastníkovi V dopravný prostriedok. Neskôr ho prenajal nájomníkovi N za 500 sesterciov. N o krádeži nevie.

Zatiaľ čo N nechal dopravný prostriedok odstavený v meste, zbadal ho A, dobrý priateľ vlastníka V, ktorý o krádeži vie. Keď sa N vráti, A sa ho opýta, akým spôsobom dopravný prostriedok získal. N mu odpovie, že ho k používaniu oprávňuje nájomná zmluva uzatvorená so Z. A zabráni, aby N opätovne použil dopravný prostriedok, pričom mu N, v krátkom zápase, zašpiní kabát.

Za vyčistenie musí A neskôr zaplatiť 80 sesterciov.

Následne si N, ktorý nástoľčivo potrebuje odcestovať, najme podobný dopravný prostriedok od iného prenajímateľa P za sumu 700 sesterciov. Kľúče od dopravného prostriedku, ktorý ponechal v meste, odovzdal Z.

Ešte v ten istý deň oznámi A vlastníkovi V, kde sa jeho dopravný prostriedok nachádza a kto ho ukradol.

Posúdme právne nároky jednotlivých aktérov.

V voči zlodejovi Z:

Vlastník chce opäť získať držbu dopravného prostriedku, ktorý sa momentálne nachádza u Z. K dispozícii má viaceré možnosti. Predovšetkým môže vydanie dopravného prostriedku požadovať prostredníctvom *rei vindicatio*.

Ak by si chcel ušetriť náročné dokazovanie vlastníckeho práva, ktoré bolo so vznesením *rei vindicatio* spojené, mohol by namiesto reivindikačnej žaloby uplatniť *interdictum utrubi*, ktorým prétor chránil držbu hnutelných vecí. Prostredníctvom daného interdiktu chránil prétor držbu tej z dvoch sporiacich sa osôb, ktorá mala vec v predchádzajúcom roku dlhšie v bezvadnej držbe. Bezvadnou bola taká držba, ktorú držiteľ nezískal ani *vi* – násilím,

ani *clam* – tajne, ani *precario* – iba na základe nezáväznej a kedykoľvek odvolateľnej výprosy. S daným interdiktom by sa V presadil, pretože Z držbu dopravného prostriedku získal krádežou a teda tajne. Bezvadným držiteľom nikdy nebol.

Okrem toho mohol V využiť aj žaloby z krádeže (*furtum*): *actio furti* a *condictio furtiva*. *Actio furti* bola penálnou žalobou, smerovala na zaplatenie pokuty vo výške dvojnásobku hodnoty odcudzenej veci. Prostredníctvom *condictio furtiva* by V mohol požadovať vydanie dopravného prostriedku. *Condictio furtiva* bola reiperzekutórnou žalobou a preto ju nebolo možné kumulovať s tými prostriedkami, ktoré mali rovnaký žalobný cieľ, to znamená ani s *rei vindicatio*, ani s *interdictum utrubi*. *Actio furti* mohol V uplatniť v každom prípade, pretože táto mala ako penálna žaloba iný žalobný cieľ.

V tak v konečnom dôsledku mohol od Z získať späť dopravný prostriedok prostredníctvom *rei vindicatio* alebo *interdictum utrubi* alebo *condictio furtiva* a pokutu vo výške dvojnásobku hodnoty odcudzeného dopravného prostriedku pomocou *actio furti*.

Nárok A na náhradu nákladov, ktoré mu vznikli znečistením kabáta:

A má dve možnosti: alebo môže náhradu nákladov požadovať od V, alebo náhradu škody od N.

A voči V: medzi A a V nie je žiadny zmluvný záväzkovoprávny vzťah. Žalobu musíme hľadať v oblasti mimozmluvného záväzkového práva. A môže svoj nárok uplatniť žalobou z obstarania cudzích záležitostí bez príkazu (*negotiorum gestio*).

O *negotiorum gestio* ide v tých prípadoch, keď niekto (obstarávateľ) užitočne koná v prospech iného (v prospech zainteresovaného) bez toho, aby zainteresovaný obstarávateľovi k tomu dal príkaz. Z obstarania cudzích záležitostí bez príkazu patrí zainteresovanému *actio negotiorum gestorum directa* na vyúčtovanie a odovzdanie všetkého prospechu, ktorý obstarávateľ skrze obstaranie záležitostí získal. Obstarávateľovi patrí *actio negotiorum gestorum contraria* na náhradu nákladov, ktoré mu pri obstaraní vznikli, za predpokladu, že obstaranie záležitostí zainteresovaného aspoň užitočne začalo. Skutočnosť, či sa očakávaný výsledok dostavil, alebo nie, bola irelevantná.

Predpoklady obstarania cudzích záležitostí bez príkazu sú v našom prípade splnené. A ku konaniu nemal od V príkaz. Užitočnosť konania obstarávateľa A je nepochybná. Jeho konanie nielen užitočne začalo, ale aj skončilo, pretože iba prostredníctvom informácie získanej od A, sa V dozvedel, kto jeho dopravný prostriedok ukradol a kde sa nachádza. Obstarávateľ mal na-

pokon aj *animus negotii alieni gerendi*; vedel, že koná v záujme zainteresovaného V a chcel mu pomôcť.

Žalobou z obstarania cudzích záležitostí bez príkazu (*actio negotiorum gestorum contraria*) môže A od V požadovať náhradu nákladov, ktoré mu v súvislosti s obstaraním záležitostí V vznikli: náklady na vyčistenie kabáta. *Actio negotiorum gestorum directa* zainteresovaného je v našom prípade bez významu, pretože obstarávateľ A skrze obstaranie nenadobudol žiadny prospech.

A voči N: N zašpinil kabát patriaci A. Medzi A a N tiež nie je žiadny zmluvný záväzkovoprávny vzťah. Príslušnú žalobu preto musíme hľadať v oblasti mimozmluvného záväzkového práva. Do úvahy prichádza delikt *damnum iniuria datum* (protiprávne poškodenie cudzej veci), na základe ktorého mohol poškodený od škodcu prostredníctvom *actio legis Aquiliae* požadovať náhradu škody. Predpokladom uplatnenia žaloby podľa Akvíliovho zákona boli:

- a) majetková škoda,
- b) škodu spôsobujúceho konanie škodcu, ktoré muselo byť typické, aktívne a kauzálne,
- c) protiprávnosť, a
- d) zavinenie, pričom postačovalo zavinenie z nedbanlivosti.

Bezproblematická je v našom prípade majetková škoda. Rovnako je splnený aj predpoklad škody spôsobujúceho konania. Typickosť konania spočíva v *rumpere* podľa tretej kapitoly Akvíliovho zákona, ktoré sa interpretovalo širšie vo význame *corrumpere* a zahŕňalo tak všetky prípady, v ktorých bola cudzia vec konaním škodcu „zhoršená“. Spornou môže byť protiprávnosť a zavinenie škodcu N. Tieto by žalobca A musel v spore preukázať, a síce presným popísaním okolností, za ktorých škoda vznikla.

Ak A protiprávnosť a zavinenie preukáže, získa od N prostredníctvom *actio legis Aquiliae* náhradu škody. Prirodzene však A nemôže získať oboje – aj náhradu nákladov od V prostredníctvom *actio negotiorum gestorum contraria*, aj náhradu škody od N podľa Akvíliovho zákona.

Ak už A od V náhradu nákladov získal, musí mu postúpiť *actio legis Aquiliae* proti N, na základe ktorej by V v mene A mohol od N požadovať náhradu škody a vysúdené si ponechať. Ak by A postupoval najskôr s *actio legis Aquiliae* proti N, stratil by žalobu na náhradu nákladov (*actio negotiorum gestorum contraria*) proti V, prípadne by ju mohol uplatniť iba v obmedzenom rozsahu – na náhradu procesných nákladov spojených s uplatnením *actio legis Aquiliae* proti N.

N voči Z: N a Z uzatvorili nájomnú zmluvu (*locatio conductio rei*). Z prenajal N cudziu vec, čo je možné, pretože nájomník k predmetu nájmu nadobúda iba detenciu, nie aj vlastnícke právo. Cudzia vec ako predmet nájmu preto neovplyvňuje platnosť nájomnej zmluvy, predstavuje však vadu v splnení zmluvného vzťahu a síce právnu vadu. Pri prenájme cudzej veci treba totiž počítať s rizikom, že vlastníak veci nájomníkovi možnosť užívať predmet nájmu odníme. A to sa v našom prípade, zakročením A, aj stalo.

N preto môže žalobou z nájmu (*actio conducti*) od Z požadovať náhradu škody, ktorá mu vznikla: N môže požadovať to, čo by si bol ušetril, ak by nájomná zmluva bola splnená riadne. Ak by N nebola odňatá možnosť užívať dopravný prostriedok, nemusel by vynaložiť 700 sesterciov, ktoré zaplatil P za prenájom druhého dopravného prostriedku.

Zaplatenie dlhu v mene iného¹⁴

T zaplatil veriteľovi V peniaze, ktoré mu dlhoval dlžník X. Urobil tak v mene dlžníka X a bez toho, aby mu X k tomu dal príkaz. X mal voči žalobe veriteľa námietku, prostredníctvom ktorej sa proti žalobe mohol trvalo brániť. Môže T od X požadovať náhradu toho, čo v jeho mene zaplatil?

V dôsledku toho, že T zaplatil veriteľovi, čo mu X dlhoval, bol X od svojho dlhu voči V oslobodený, došlo k splneniu dlhu (*solutio*). V oslobodení od dlhu by sme mohli vidieť užitočnosť konania T v prospech X a v dôsledku toho T priznať proti X žalobu z obstarania cudzích záležitostí bez príkazu (*negotiorum gestio*) na náhradu toho, čo plnil.

V našom prípade mal však X voči žalobe veriteľa námietku a svoj dlh nesplnil pravdepodobne práve z tohto dôvodu. O akú námietku ide, upresnené nie je. V každom prípade sa ňou X mohol voči žalobe veriteľa trvalo brániť.

¹⁴ Prispôsob. Labeo 6 post. epit. a Iav. D. 3, 5, 42.

Takouto mohla byť napríklad námietka z neformálneho odpustenia dlhu: veriteľ V a dlžník X už skôr uzatvorili dohodu, na základe ktorej sa veriteľ zaviazal, že na splnenie dlhu nebude žalovať (*pactum de non petendo*). Takáto dohoda nespôsobovala podľa civilného práva zánik veriteľovej pohľadávky. Táto *iure civili* zanikla až tým, že T veriteľovi zaplatil. *Pactum de non petendo* vyvolávalo účinky iba podľa prétorského práva: ak by veriteľ žaloval X na splnenie, prétor by žalovanému dlžníkovi proti danej žalobe poskytol *exceptio pacti conventi*. V dôsledku toho bol veriteľov nárok voči X nepresaditeľný.

Za daných okolností nebolo konanie T pre X užitočné. T zaplatil niečo, čo X zaplatiť nemusel a preto je žaloba z obstarania cudzích záležitostí bez príkazu vylúčená. T nemohol od X požadovať zaplatenie toho, čo by X inak zaplatiť nemusel.

Veronika Kleňová

**VYBRANÉ PRÍPADY
Z RÍMSKEHO PRÁVA
PRE KLINICKÉ VZDELÁVANIE
(PRAKTIKUM)**

Prvé vydanie

Vydalo vydavateľstvo Právnickej fakulty
Trnavskej univerzity v Trnave
v roku 2016.

ISBN 978-80-5680-005-8 (e-book)